

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské výchovy

Sociální pedagogika

Alice Zuzaníková

Volnočasové aktivity u dětí mladšího školního věku

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Ludmila Koudeláková Ph.D.

2016

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Havířově

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí práce Mgr. Ludmile Koudelákové Ph.D. za její ochotný přístup, odborná hodnocení, rady a vedení bakalářské práce. Ráda bych také poděkovala Mgr. Janě Bizoňové za její konzultace.

Anotace:

Bakalářská práce se zabývá faktory, které mohou ovlivňovat volnočasové aktivity u dětí v mladším školním věku. Práce je zaměřená na objasnění pojmů, které se týkají volného času a volnočasových aktivit. Teoretická část popisuje možnosti kroužků na základních školách a ve volnočasových centrech. Praktická část zahrnuje výzkumné šetření o volnočasových aktivitách u dětí ve věku 7 až 11 let. Cílem práce bylo zjistit aktuální situaci v dané problematice a vytvořit koncepci nabídky pro optimální využití volného času u cílové skupiny dětí.

Klíčová slova: děti, pojmy, volný čas, volnočasové aktivity, zájmové kroužky

Annotation:

This thesis deals with the factors that may affect leisure activities for children of school age. The work is focused on clarification of terms relating to leisure and free time activities. The theoretical part describes the possibilities clubs in primary schools and leisure centers. The practical part includes research on leisure activities for children aged 7-11 years. The aim was to find out the current situation in this area and to develop the concept of offer for the optimal use of leisure time among the target group of children.

Keywords: children, concepts, leisure, leisure activities, clubs

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 SPECIFIKA VÝVOJE DÍTĚTE	7
2 TEORIE VOLNÉHO ČASU.....	13
2.1 Složky výchovy	14
2.1.1 Dopravní výchova	14
2.1.2 Enviromentální výchova.....	15
3 SUBJEKTY VE VOLNÉM ČASE	17
3. 1 Pedagog volného času a vychovatel	17
3.2 Zařízení ve školách, které působí ve volném čase.....	19
3.2.1 Školní družiny a školní kluby	19
4 PROSTŘEDÍ VE VOLNÉM ČASE.....	21
4.1 Odpočinkové a rekreační činnosti ve výchově mimo vyučování	22
5 PSYCHOLOGICKÉ HLEDISKO VE VOLNÉM ČASE	23
5.1 Zdraví a jeho význam.....	23
5.2 Výchova a duševní zdraví ve volném čase.....	24
5.2.1 Péče o vhodné materiální a prostorové vybavení zařízení pro výchovu mimo vyučování	25
5.3 Životní styl a volný čas	26
6 DĚTI MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU A JEJICH VOLNÝ ČAS	28
6.1 Cíle práce.....	28
6.2 Charakteristika souboru	28
6.3 Organizace výzkumu	29
6.4 Metoda šetření	29
6.5 Zpracování dat	29
7 DISKUZE.....	45
8 NÁVRH NABÍDKY KROUŽKŮ VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ.....	48
ZÁVĚR	50
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	51

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce jsou volnočasové aktivity, které jsou v současné uspěchané době často diskutovaným tématem, především u dětí. Dnešní společnost se zabývá volným časem, jak ho člověk využívá a jak s ním hospodaří. Nedílnou součástí tohoto procesu je rodina, která stojí na počátku všeho a je to právě ona, která determinuje prostor pro využívání volného času.

Dítě již od útlého věku tráví svůj volný čas spontánními činnostmi. V určitém věku se najednou ocitne ve světě, kde je čas organizovaný a kde se jeho činnosti zaměří výhradně na jednu schopnost, anebo soubor schopností, které míří jedním směrem. S výběrem volnočasových aktivit je nutné začít již v útlém věku. V bakalářské práci se zaměřím na mladší školní věk. V tomto období si dítě již utváří svůj vlastní názor i díky socializaci, která je nedílnou součástí jeho života.

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí, teoretické a empirické. Teoretická část se bude zabývat vývojem jedince od prenatálního vývoje až po mladší školní věk a na školní zralost. Nedílnou součástí tohoto procesu je socializace, která ovlivňuje nástup do školy i první školní léta. Další část bude mapovat volný čas, jeho předmět a funkce.

Následující kapitola se bude věnovat rodině a pedagogům, kteří mohou působit na volný čas dětí. Součástí volného času patří výchovná zařízení, především v otázce, zda nabízejí dostatek pravidelných, příležitostných, organizovaných, individuálních, skupinových a hromadných aktivit.

Další kapitola se soustředí na odpočinkové a rekreační činnosti, jaká je jejich charakteristika, jaké mají děti zájmy a jak se tyto zájmy vyvíjejí v průběhu života. V poslední kapitole se budu zabývat psychohygienou, také co ovlivňuje zdravý rozvoj dítěte a zda vychovatelé a pedagogové mohou tento rozvoj ovlivnit.

V empirické části je představeno průzkumné šetření uskutečněné ve spolupráci s rodiči dětí mladšího školního věku. Cílem dotazníkového zjištění bude, mj. zjistit zda zájmová orientace přechází z rodičů na děti; kolik času děti tráví v zájmových kroužcích; zda jsou rodiče spokojeni s nabídkou aktivit a z jakého důvodu své dítě do kroužku přihlásili.

Vzhledem k tomu, že pracuji jako odborná vychovatelka ve školní družině a jsem v každodenním kontaktu s rodiči i s jejich dětmi, mohu pozorovat, jak děti využívají svůj

volný čas; jak jsou některé z nich přetěžovány zájmovými aktivitami a jiné zase tráví svůj čas u počítačů. Cílem práce bude zjištění, jak ovlivňují volnočasové aktivity volný čas u dětí mladšího školního věku.

1 SPECIFIKA VÝVOJE DÍTĚTE

Vývoj dítěte je charakteristický svým ucelením. Je to individuální proces, jenž zahrnuje somatickou a duševní stránku osobnosti. Při sledování většího počtu dětí stejného věku zjistíme, že vývojové změny nastávají zhruba ve stejných věkových obdobích. Ovšem existují i období v životě dítěte, kdy dochází k velkému množství vývojových změn a naopak, kdy k méně výrazným změnám. Vývoj není pravidelný, ale je to dynamický proces, který má řád a své zákonitosti.¹

Pro vývoj dítěte jsou důležité rané zkušenosti, které přetrvávají v nevědomí, ale přesto působí na dětskou psychiku i v pozdějším věku. Mezi klíčové činitele ve vývoji dítěte patří dědičnost, prostředí a genderová diferenciací psychického vývoje. Všechny děti, které se vyvíjejí normálně, anebo typicky, vykazují mnoho společných tělesných a psychických potřeb. Aby mohly děti náležitě prospívat a vyvíjet se, je potřeba uspokojit jejich základní lidské potřeby. Patří mezi ně tělesné potřeby a to např. ochrana, přístřeší, teplo, přiměřený oděv, jídlo dle věku, čistota, odpočinek a preventivní léčba. Mezi psychické potřeby řadíme lásku, důslednost, bezpečí, důvěru, reciproční výměnu, přijímání kulturních, etnických nebo vývojových odlišností. První léta v životě dítěte jsou nejdůležitější a v žádném jiném období se člověk nevyvíjí a nemění tak rychle. Během dvou až tří let si dítě osvojí chování, které je charakteristické pro člověka – vzpřímená chůze, řeč, myšlení a sociální chování. A jen v tomto životním období je dítě výhradně závislé na rodičích nebo opatrovnících.²

Součástí života dítěte je potřeba učit se. Mezi nejranější formu učení je hra. Díky hře dítě zkoumá a experimentuje, ale hra musí mít také určité hranice. Jedinec musí mít přístup k adekvátním zkušenostem a hracím materiálům. Chyby a selhání jsou důležité kroky v procesu učení. Dospělí mají vytvořit vlnivé a vstřícné prostředí, kde je dítě povzbuzováno a jeho úsilí oceňováno.³

¹ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Vyd. 1. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999, s. 7.

² ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 14-16.

³ Tamtéž s. 14-16.

Prenatální období

V prenatálním období se utváří všechny nezbytné předpoklady pro budoucí samostatný život plodu. Tedy doba, která uplyne od oplození vajíčka až po narození dítěte. Prenatální vývoj lidského plodu trvá devět kalendářních měsíců a dělí se na tři fáze. Období od oplození do uhníždění blastocysty, embryonální a fetální období.⁴ Plod je brzy nadmíru aktivním organismem, který je schopný nejjednodušších forem učení. Dovede odlišně reagovat na různé smyslové impulzy, především taktilně – kinestetické a sluchové. Důležitou roli ve vývoji plodu, hraje spojení s mateřským organismem.⁵

Novorozenecké období

Novorozenecké období trvá od porodu do 28. dne po narození a je to doba adaptace, během níž se dítě přizpůsobuje novým podmínkám. Dítě se stává z biologického hlediska samostatnou bytostí a přestává být součástí mateřského organismu. Ihned po narození mohou tělesné systémy fungovat. Tělíčko přebírá zodpovědnost za dýchání, přijímání potravy, vylučování a regulaci tělesné teploty. Novorozenec je zcela závislý na rodičích či opatrovnících. V prvních týdnech nemá dítě kontrolu nad svými pohyby, pouze spí, ale střídají se stavy bdělosti. Pláčem dávají najevo své požadavky a emoce. Kognitivní a percepční schopnosti jsou zatím primitivní a nelze je odlišovat.⁶

Kojenecké období

Za kojenecké období považujeme první rok života. V tomto období dochází k rychlým a důležitým vývojovým změnám, hlavně v rozvoji a funkčnosti smyslů a motoriky.⁷ Dítě získává důvěru ve vztahu ke světu a díky tomuto vztahu probíhá poznávání a učení v časově limitovaném stupni přítomnosti. Kojenecké období se vyznačuje především rychlým růstem do délky a zvětšováním tělesné hmoty.⁸

⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, s. 63.

⁵ Tamtéž s. 67.

⁶ ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 47.

⁷ ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004, s. 44.

⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, s. 98.

Batolecí věk

Batolecí období je mezi prvním a třetím rokem. Dítě je způsobilé uspokojovat svoji potřebu stimulace samostatnějším způsobem. Batole poznává pravidla, podle kterých funguje okolní svět.⁹ Tělesný vývoj se postupně zpomaluje. Motorický vývoj a pohybové aktivity jsou různorodé. Dochází k rozvoji řeči a jazyka, rozvíjí se složitější uvažování a možnost učit se.¹⁰

Předškolní věk

Předškolní období trvá od 3 – 6 až 7 let a končí ne fyzickým věkem, ale sociálně, nástupem do školy. Rozvíjí se motorické schopnosti, objevuje se kreativita a fantazie, především v hraní, malování a vyprávění. Dochází k rozšíření slovní zásoby, rozvoji intelektu a pohybový vývoj se zdokonaluje. V předškolním věku je dítě samoobslužné, obléká se samo, svléká se, uklízí, skládá si věci a pečuje o svou hygienu. U dětí převládá v tomto období paměť konkrétní, pamatuje si určité události, než slovní popis.¹¹

1.1 Mladší školní věk

Mladší školní věk začíná zpravidla od 6 - 7 let, kdy dítě vstupuje do školy až do 11 – 12 let, kdy se objevují první známky pohlavního dospívání. Děti jsou ve fázi vývojové integrace a dokážou plnit i složitější úkoly. Jsou soběstačné, umí se obléci, umýt se, najíst, vstát a vypravit se samo do školy. Za nejdůležitější úkol, který musí školák zvládnout, je naučit se číst. To znamená uspořádat písmena do slov a slova poskládat tak, aby formulovaly myšlenky, které může přečíst a vyslovit. V první třídě setrvává jako nejdůležitější činností z pohledu kognitivního vývoje hra. V tomto období mají děti potřebu dělat vše správně.¹²

Vývoj základních schopností a dovedností

Vývoj dětí v tomto období je závislý na tělesném růstu, který je rovnoměrně plynulý. Dochází ke zlepšení hrubé a jemné motoriky, kdy pohyby jsou rychlejší a koordinace celého

⁹ Tamtéž s. 144.

¹⁰ ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004, s. 58-59.

¹¹ Tamtéž s. 66-67.

¹² LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3 přepracované a doplněné, v Grada Publishing 1. vyd. Praha: Grada, 1998, s. 115 – 117.

těla je výrazně zlepšená. To je spojeno u dětí se zájmem o pohybové hry a sportovní výkony, které vyžadují dovednost, vytrvalost a sílu. Pro budoucí psaní dítěte je nejdůležitější, aby ruka, kterou bude psát, byla uvolněná a dobře připravená. S tím souvisí uvolnění velkých kloubů – loket, rameno a zápěstí. Dítě se musí naučit přijatelně držet psací náčiní.¹³

Kognitivní vývoj

V mladším školním věku se zvětšuje schopnost soustředění, kvalita stálosti a rozsah pozornosti. U dětí se rozvíjí úmyslná pozornost, to znamená, že se soustředí na školní učivo a jestliže bude úspěšné, následuje odměna. Na konci tohoto období se rozvíjí vlastní psychická činnost. Na počátku školní docházky převládá u dětí paměť bezděčná nad úmyslnou a později, díky vývoji myšlení, dochází k rozvoji logické paměti. Během školní docházky dostává myšlení u dětí nový rozsah. Názorné myšlení vystřídá stádium konkrétních logických operací. Školáka zajímá reálný svět, není závislý na svých představách a přáních. Období nazýváme obdobím střízlivého realizmu. Postupně začíná dítě přijímat nové informace a nahlíží na ně kriticky a porovnává je se svými zkušenostmi. Tak se z realizmu naivního stává realizmus kritický. Mezi školáky existují rozdíly v kvalitě slovního projevu. Výrazně se zdokonaluje slovní projev, roste slovní zásoba a dítě používá delší věty, které jsou složitější. U učení školák používá několik strategií. Je to pokus – omyl, kdy si samo hledá cestu. Dedukovat na základě předchozích zkušeností – používá vzorce řešení z jednoho problému na podobný a jako poslední je učení nápodobou – dítě napodobuje výsledek, který uplatnilo jiné dítě.¹⁴

Socializace

Z hlediska socializace u školáků je významný vstup do školy. Dochází k odklonění od vlivu rodiny a podřízení se institucím, které reprezentují určité hodnoty a normy. Školní věk je následující fází přípravy na život ve společnosti a úspěšnost ve škole předurčuje pozdější společenské zařazení. Podstatný význam v procesu socializace získávají spolužáci a učitelé. Vrstevníci začínají vedle rodiny spoluvytvářet sebepojetí a sebevědomí dítěte. Ve sféře sociálních skupin se u dítěte postupně rozvíjí jeho role a postavení., které se mu podařilo zaujmout. Mezi těmito skupinami na prvním místě patří rodina, která zajišťuje bazální

¹³ Tamtéž s. 117 - 121.

¹⁴ KOPECKÁ, I. *Psychologie: učebnice pro obor sociální činnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, s. 137-138

sociální a emoční zázemí, které ovlivňuje uplatnění dítěte. Dále je to škola, jež jejím prostřednictvím dítě nabývá předpoklady pro další společenské uplatnění. Důležitý vliv má také vrstevnická skupina, která umožňuje vývoj jiných vlastností a dovedností. Jedinec se s touto skupinou ztotožňuje, srovnává se s ní a snaží se docílit stejné úrovně.¹⁵

Školní zralost

Vstup do školy je pro dítě životní událostí po delší dobu, spojený s pravidelnou školní docházkou. Je to významná změna v denním rytmu dítěte, v jeho sociálních kontaktech a v požadavcích, které jsou na něho kladeny.¹⁶ Školní připravenost zahrnuje děti, rodinu a školu a ta je také nejvíce studována. Studie se nejvíce zaměřují na připravené děti, které dle holistického přístupu potřebují k zvládnutí školní docházky dovednosti, postoje a schopnosti. Největší úspěch těchto intervencí je pomoc směrem k znevýhodněným dětem. Otázky studie, které se týkaly školní připravenosti, byly zaměřené na kvalitu a praxi, která podporuje hladký přechod pro děti a jejich rodiče. Praxe je elementárně získávána a založená na školním systému západních zemí a zemí s bohatými zdroji. Na rozdíl od zemí s chudými zdroji, kde je problematika vzdělávání a školní připravenosti dětí odlišná než v rozvinutých zemích.¹⁷

Nastoupit povinnou školní docházku mají děti v České republice ve školním roce, který následuje po jejich šestých narozeninách. Zápis je povinný ze zákona pro všechny děti, i když do školy nenastoupí. Pokud dítě není tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé v době nástupu do školy, může ředitel základní školy, na základě žádosti ze strany rodičů, rozhodnout o odkladu školní docházky. K žádosti je potřebné přiložit posudek lékaře nebo PPS. Jestliže se ukáže, že během školního roku není dítě dostatečně zralé a připravené, je možné se schválením rodičů uskutečnit dodatečný odklad.¹⁸

Podmínkou úspěšného začátku ve škole je školní zralost a školní připravenost. Školní připravenost neboli způsobilost, je charakteristická tím, jak je dítě připravené z hlediska

¹⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, s. 266-267.

¹⁶ Školní zralost: pedagogická diagnostika. *Portál UP - EDIS edukační informační systém*. [online]. 2012-2015. [2015-07-29]. Dostupné z: https://edis.upol.cz/elearning/el_subjects-26543/ra-346439/stag_ident-C13180/mode-2/subj_print-1/subject_part-31939/

¹⁷ *School readiness a Conceptual Framework*. [online] Updated in April 2012. [cit. 2015-09-03]. Dostupné z: http://www.unicef.org/education/files/Child2Child_ConceptualFramework_FINAL%281%29.pdf

¹⁸ MERTIN, V. *Výchovné maličkosti: průvodce výchovou dítěte do 12 let*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 167.

předškolní přípravy, to je schopností, vlivu prostředí a výchovy. Školní zralost je formulována v oblastech funkcí, které podléhají biologickému zrání dítěte. Představuje zralost centrální nervové soustavy, které se projeví ve schopnosti soustředit se, být odolný vůči zátěži a emoční stabilitě. Jestliže dítě dosáhne zralosti v CNS, je to předpoklad úspěšné adaptace na školní režim a podmínky. Langmajer i Krejčířová uvádějí ve svých publikacích, že školní zralost je stav tělesného, psychického a sociálního vývoje dítěte. Při nástupu do školy, předpokládáme kolem šesti let, se proměňuje u dětí celá postava. Dochází k lepší koordinaci pohybů, školák zvládne lépe šetřit silami a mimika je u něho kontrolovanější. V odborné literatuře se uvádí, že by dítě při nástupu do školy mělo mít 120 cm a 20 kg, ale velké procento přesahuje jednoduché rovnice. U poznávacích činností dochází ke změnám, například v percepční zralosti, v koncentraci pozornosti, logickému zapamatování, analytickému myšlení a zájmu o nové vědomosti. Dítě v mladším školním věku chápe a posuzuje svět prakticky, ovládá odposlouchávat řeč, rozumí a užívá symboly. V tomto období se rozvíjí jemná motorika a vizuomotorická (oko – ruka) koordinace. Školák, na rozdíl od předškoláka by se měl naučit kontrolovat své city a pocity. Naučit se sebeovládání, sebeřízení, spolupracovat v kolektivu, vytvořit si kladný vztah ke škole, vyučování a školní práci. Nedílnou součástí sociální zralosti je odloučit se od rodiny, respektovat autoritu, dokončit úkol, který mu byl zadaný i přesto, že je pro něj nezajímavý.¹⁹

¹⁹ Školní zralost: pedagogická diagnostika. *Portál UP - EDIS edukační informační systém*. [online]. 2012-2015. [2015-07-29]. Dostupné také z: https://edis.upol.cz/elearning/el_n_subjects-26543/ra-346439/stag_ident-C13180/mode-2/subj_print-1/subject_part-31939/

2 TEORIE VOLNÉHO ČASU

Naše společnost se v současné době se stále více zabývá otázkou volného času. Volný čas je čas, kdy jedinec nevykonává činnosti pod napětím závazků, ale které plynou z jeho sociálních rolí. Někdy se mluví o volném čase jako o čase, který člověku zbývá po provedení pracovních a nepracovních povinností. Do činností, spojené s volným časem jedinec vstupuje na základě svobodné volby a jenž mu dávají příjemné zážitky a radost. Hlavními funkcemi volného času je odpočinek, to je obnovení pracovních sil, zábava, spojená s regenerací duchovních sil a také utváření osobnosti, která souvisí se spoluúčasti na vytváření kultury.²⁰

Zvlášť důležitou úlohu hraje volný čas v životě dětí a mládeže, poněvadž podporuje utváření člověka a také jeho postoje a hodnoty. Základním úkolem výchovy ve volném čase je naučit vychovávaného jedince využívat volný čas, umět s ním hospodařit a uvědomovat si jeho životní hodnotu.²¹

Z hlediska věku je nutné věnovat zvýšenou pozornost péči skupině dětí a mládeže. Každému dítěti má být dána možnost k naplňování volného času, jelikož děti nemají postačující zkušenosti. Neumí se orientovat ve všech oblastech zájmových činností a z toho důvodů je nutné jejich citlivé vedení. Vedení by mělo být nenásilné, poutavé, pestré a dobrovolné. U pedagogického ovlivňování dětí hraje důležitou roli věk, mentální a sociální vyspělost, rodina a prostředí.²²

Volný čas představuje pro děti a mládež perspektivu života a výchovy, prostředek i šanci na rozvoj a sebeuplatnění. Hájek, Hofbauer, Pávková uvádí, že volný čas dětí a mládeže má svá specifika a liší se od volného času dospělých:

- rozsahem
- obsahem
- mírou samostatnosti a závislosti

²⁰ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, s. 13-14.

²¹ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 11.

²² PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, s. 15-16.

➤ nezbytností pedagogického ovlivňování.²³

Je potřeba, aby dospělí věnovali zvláštní pozornost, jakým způsobem děti a mládež tráví svůj volný čas. Děti nemají zkušenosti, jsou ovlivnitelné a mohou podlehnout negativním vlivům.²⁴

2.1 Složky výchovy

Cíle výchovy považujeme za základní skupinu, jež je úzce spojená s výchovným obsahem. Vzdělávací obsah je realizován ve složkách výchovy, které se zabývají jednotlivými funkcemi výchovy. V odborné literatuře jsou uváděné složky výchovy jako rozumová, mravní, pracovní, estetická a tělesná. A jelikož je o těchto složkách mnoho napsáno, zaměřím se na nové složky výchovy, se kterými se setkáváme v dnešní době ve školách, a jsou rovněž důležité pro vývoj mladého člověka. Ve své práci se proto zaměřím na dopravní a environmentální výchovu.

2.1.1 Dopravní výchova

Dopravní výchova dlouhodobě náleží mezi hlavní aktivity v oblasti bezpečnosti silničního provozu. Od září 2013 je dopravní výchova na školách v ČR povinná a to jak na prvním, tak na druhém stupni. Do výuky vstupuje prostřednictvím školních vzdělávacích programů a je orientovaná na předávání teoretických vědomostí a praktických dovedností. Jestliže je výchova kvalitně pojatá, může hrát důležitou roli při budování hodnotového žebříčku dětí a mládeže.²⁵

Dopravní výchova je důležitou složkou v oblasti bezpečnosti silničního provozu. Pedagogové podporují rozvoj takových vlastností, které ovlivňují reakce dětí při chování

²³ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 66.

²⁴ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 66.

²⁵ Dopravní výchova: Besip. [online]. 2012. [cit. 2015-09-03]. Dostupné z: <http://www.ibesip.cz/cz/dopravni-vychova>

v dopravních zátěžových situacích – tj. obezřetnost, pozornost, soustředěnost, ukázněnost, ohleduplnost a učí je zdravému životnímu stylu.²⁶

Cílem dopravní výchovy je zpracovat koncepční výukový materiál tak, aby byl odstartován v mateřských školách a nadále rozvíjen na základních a středních školách. Školy mohou výchovu zařadit do rozličných předmětů, např. prvouky, výchovy ke zdraví, nauky o světě nebo rodinné výchovy. Také může být dále rozvíjená v mimoškolní výchově, to znamená ve školních družinách, školních klubech nebo se může zařadit do volnočasových aktivit.²⁷

Na naší škole, ve školní družině, probíhá dopravní výchova formou besed nebo kroužků. Ve školní družině učíme žáky dopravní značky, nacvičujeme chůzi v silničním provozu a také pravidla, jak se chovat při cestě do školy, co dělat při požáru nebo dopravní havárii. K tomu nám slouží didaktické hry s tématem dopravní výchovy, například pexesa nebo pracovní listy. V rámci prevence navštěvují kolu policisté, kteří si s žáky povídají o silničním provozu a zároveň jim představují názorné ukázky z praxe. Vše probíhá zábavnou formou, aby žáky dopravní výchova zaujala a stali se tak dobrými účastníky silničního provozu.

2.1.2 Enviromentální výchova

Již v dětství je potřeba začít utvářet odpovědný vztah člověka k životnímu prostředí. Na počátku výchovy je nutné klást důraz na emotivní stránku výchovného působení. Později se v tomto působení uplatňuje informativní charakter pedagogického vedení, aby dítě obdrželo odpovídající enviromentální vzdělání, jež je v dnešní době součástí životní cesty jedince. Enviromentální vzdělávání probíhá v rámci školní výuky s použitím jasných mezioborových vztahů a v rámci integrace předmětů jako je přírodopis, chemie, fyzika, zeměpis a výchova ke zdraví. V oblasti mimoškolní výchovy se věnují tomuto vzdělávání nestátní neziskové organizace a jejich specializované zařízení. Důležitými činiteli jsou Centra pro ekologickou výchovu, která se zaměřují na výchovu ke zdravému životnímu stylu a popřípadě na prevenci sociálně patologických jevů. Požadavkem na enviromentální výchovu ve volném čase charakterizují určité znaky jako je dobrovolnost, aktivita, seberealizace,

²⁶ *Informatorium: časopis pro mateřské školy a školní družiny*. Praha: Portál, 2015, XXII(5).

²⁷ Dopravní výchova: *Besip*. [online]. 2012. [cit. 2015-09-03]. Dostupné také z: <http://www.ibesip.cz/cz/dopravni-vychova>

pestrost a zajímavost. Hlavním úkolem této výchovy je utvářet u jedinců a skupin lidí aktivní zodpovědnost vůči sobě samým, ale také budoucím generacím. Spojením s výchovně - vzdělávacím procesem dochází ke kultivaci ekologického vědomí vychovávaného jedince už od počátku školní docházky. Výchovou se rozvíjí poznávací, hodnotící a prakticky – přetvářecí vztahy člověka ke světu a k přírodě.²⁸

Význam environmentální výchovy je probudit zájem člověka o okolní prostředí ve spojení s přírodou a lidskou společností a naučit ho odpovědnost vůči přírodě. Děti se v útlém věku učí vážit si přírodu a chránit ji. Nepostačí umožnit jim jen kontakt s přírodou, ale je nutné umožnit jim zkušenosti, aby přemýšlely, že jsou součástí přírody a že příroda je naším životním prostředím.

²⁸ NĚMEC, J., *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002, s. 65-76.

3 SUBJEKTY VE VOLNÉM ČASE

Rodina je prvním místem pro děti a mladého člověka, která tvoří příznivé podmínky pro hodnotová východiska a motivaci k získání životních cílů. Jejím nejdůležitějším posláním je reprodukce a dítě se v ní setkává s prvním vzorem společnosti. Způsob realizace volného času v rodinách závisí na jejím sociálním postavení, životním stylu a přístupu k volnočasovým potřebám dětí a ty se velmi odlišují. Hlavním cílem každé rodiny by mělo být, aby dítě prožívalo svůj volný čas bohatě a smysluplně a především na základě dobrovolnosti. Rodiče i ostatní příslušníci rodiny by měli vést děti citlivě, jelikož jsou podněcovateli a realizátory volnočasových aktivit. Naučit je utvářet si postoje a hodnoty, které v budoucnosti uplatní při založení své rodiny. Ovlivňování dětí se uskutečňuje:

- nápodobou a reprodukcí příkladů kladného volnočasového chování rodičů, kdy se děti aktivně účastní aktivit rodičů,
- uskutečňováním individuálních a společných pravidelných zájmových činností dětí v rodině – dítě navazuje na aktivity svých rodičů nebo navštěvuje jiné aktivity,
- citlivým monitorováním a cílevědomým reagováním na potřeby, zájmy a vlohy dětí, které se k aktivitě samy přihlásili a rodiče je podporují v této činnosti.²⁹

Rodiče mají jít svým dětem příkladem a měli by sami umět hospodařit se svým časem. Je důležité, aby děti viděli, že si rodiče plní své povinnosti a volný čas je součástí jejich života. Díky společnému prožívání volného času se utvářejí pozitivní rodinné vztahy. Rodiče, kteří dobře znají své děti, je mohou motivovat k vybrání vhodné zájmové činnosti a je důležité, aby respektovali jejich potřeby.³⁰

3. 1 Pedagog volného času a vychovatel

Pedagogickým pracovníkem je osoba, která vykonává přímou vyučovací, výchovnou, speciálně-pedagogickou nebo pedagogicko-psychologickou činnost. To znamená přímé působení na vychovávaného a vzdělávaného jedince. Ve volném čase se uplatnily dvě

²⁹ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, s. 61-62.

³⁰ Tamtéž s. 61-62.

profese, pedagog volného času a vychovatel.³¹ Pro tyto dvě profese je důležité znát věkové zvláštnosti, jelikož nepracují jen s jednou věkovou skupinou, ale s dětmi odlišného věku. Skupiny pro volnočasové aktivity jsou věkově různorodé, proto výběr vyhovujících cílů a prostředků je vzhledem k podmínkám velmi náročný a významný pro úspěšné uskutečnění volnočasových aktivit. Činnosti je nutné vybírat vhodné, přínosné a zajímavé pro všechny skupiny.³²

Na osobnost pedagogů jsou kladeny značné požadavky, vzhledem k obtížnosti jejich práce, schopnosti jednat s lidmi, udržet si autoritu a vést jiné lidi. U pedagogů volného času a vychovatelů by měli převládat zvláště žádoucí vlastnosti, jelikož pracují s jedinci ve volném čase a patří k nim:

- *„schopnost přizpůsobovat se proměnlivým podmínkám a řešit nečekané situace*
- *aktivita, iniciativa, průbojnost schopnost prosazovat své názory a požadavky*
- *tvorivost, nápaditost, fantazie, hravost, radost ze hry, smysl pro humor*
- *fyzická zdatnost, dobrý zdravotní stav, příjemný vzhled a přiměřená úprava zevnějšku*
- *pochopení pro věkové zvláštnosti i při práci s věkově heterogenními skupinami*
- *zvládnutí dovedností a technik účinného jednání.“³³*

Pedagogové volného času a vychovatelé by měli mít kladný vztah k dětem, který dokážou projevovali. Měli by umět vcítit se, vytvářet příjemné sociální klima, umět děti motivovat ke hře, k výběru rekreačních a zájmových činností, podporovat jejich sebevědomí a rozvíjet jejich kladné stránky osobnosti. Dobrý pedagog a vychovatel by měl umět s dětmi vycházet, jednat s nimi a jejich vztah by měl být založen na vzájemné důvěře a úctě.³⁴

³¹ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 130.

³² BENDL, S. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2015, s. 125.

³³ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 134.

³⁴ Tamtéž. s. 134-135.

3.2 Zařízení ve školách, které působí ve volném čase

Tato část práce je zaměřena na zařízení volného času ve školách, kde děti mladšího školního věku mohou trávit svůj volný čas. Zaměřím se především na školní družiny a školní kluby, které pracují s dětmi ve školách mimo vyučování. Zařízení pomáhají rodičům v době, kdy jsou v práci a nemohou se o své děti starat. V současné době školní družiny navštěvují i děti nezaměstnaných rodičů, u kterých je důležité začlenění do kolektivu. Zařízení nabízejí dětem pocit bezpečí, jistotu a zároveň výběr volnočasových aktivit. Účast na aktivitách v těchto zařízeních je dobrovolná a záleží jen jedinci, jak je využije.

3.2.1 Školní družiny a školní kluby

Tyto výchovné instituce jsou základní formou výchovy mimo vyučování ve školách a dbají o děti během školního roku i o prázdninách. Školní družiny jsou určeny dětem 1. – 5. ročníku a školní kluby pro žáky druhého stupně 6. – 9. třídy. Jsou určeny k pravidelnému a každodennímu pedagogickému ovlivňování volného času. Vychovatelé jsou ve stálém kontaktu s rodiči, působí na žáky bez ohledu na sociální postavení rodičů a mají potřebnou kvalifikaci pro výchovné působení v době mimo vyučování. Jsou v denním kontaktu s pedagogy, spolupracují s vedením školy a jsou členy pedagogické rady. Činnost školní družiny a klubu navazuje na vzdělávací činnost základní školy. Není pokračováním vyučování a ani ji nenahrazuje. Harmonogram činností musí odpovídat nárokům duševní hygieny, potřebám a zájmům dětí a především brát v úvahu jejich věk.³⁵ Pedagogičtí pracovníci mají nezbytné vzdělání pro výkon svého povolání. Programy v zařízeních jsou uspořádané ve shodě s pedagogicko – psychologickými poznatky, musí respektovat potřeby a přání žáků a ostatních účastníků. Řídí se právními normami a zajišťují bezpečnost dětí. Veškerá účast dětí na volnočasových aktivitách je dobrovolná a uskutečňuje se v rozličných prostředích.³⁶

Zájmové činnosti ve školní družině a klubu mají významnou funkci v oblasti volného času. Činnosti lze chápat jako záměrné probuzení, uspokojování a rozvinutí zájmu a schopností. U žáků dochází k uspokojování potřeb, např. seberealizace, sounáležitost k sociální skupině a k utváření sociálních kontaktů. Tyto zájmy se utvářejí během života

³⁵ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, s. 15-16.

³⁶ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, s. 34-35.

a můžeme je považovat za důležité předpoklady, které žáci získávají učním. Zájmové činnosti skýtají příležitosti k neformálnímu vzdělávání, především k rozvíjení osobnosti, ve všech jejích složkách, nabízejí také odpočinek, relaxaci, zábavu a jsou dobrovolné. Během života se zájmy u dětí rozvíjejí a mění, vzhledem k věkovým zvláštnostem. Vývoj probíhá od povrchních, labilních, rozmanitých zájmů k hlubším, pravidelným a vyhraněnějším zájmům. Mohou se vyvíjet výhradně v podnětném prostředí a při nenásilném pedagogickém ovlivňování.³⁷

Zájmové činnosti se uskutečňují několika formami. Dle počtu účastníku je dělíme na individuální, hromadné a skupinové, ke kterým řadíme individuální výuku (např. hru na hudební nástroj), sportovní oddíl nebo hromadnou účast na sportovních akcích. Při vedení zájmových činností se využívá skupinová forma práce a při práci s malými skupinami je důležitý individuální přístup k dětem. Podle míry organizovanosti členíme zájmové činnosti na organizované (výlety), při kterých je důležité pedagogické vedení, s jasným začátkem a koncem. Také je dělíme na spontánní, to je dle aktuální nabídky aktivit, kde není důležité pedagogické vedení. Žákům je nutné nabízet obě formy, s přihlédnutím k individuálním potřebám. Při výběru z obou činností je zájem u žáků hlavně o spontánní aktivity, které nabízejí školská zařízení. Podle pravidelnosti rozlišujeme zájmové aktivity na pravidelné (činnost zájmových útvarů) a příležitostné (soutěže, exkurze, besedy, vycházky).³⁸

³⁷ Tamtéž s. 66-67.

³⁸ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, s. 104.

4 PROSTŘEDÍ VE VOLNÉM ČASE

Rozhodujícím činitelem ve výchově mimo vyučování jsou děti, vychovatel a pedagog volného času. Aby jejich působení bylo úspěšné, musí mít odpovídající prostředí. Ve školní družině a klubech to jsou především vlastní prostory, které jsou vybavené a uspořádané k potřebám dětí v mladším školním věku. Prostor musí navozovat pocit bezpečí, ve kterém každé dítě nalezne místo pro odpočinek, příležitost pro intelektuální, zájmové a hravé aktivity, které jsou organizované nebo spontánní.³⁹

Prostředí, které děti povzbuzuje a podporuje k aktivitě, nazýváme prostředí přípravné:

- respektování vývojových period - při přípravě prostředí pro děti, je nutné respektovat senzitivní období jejich vývoje. Příprava tohoto prostředí je hlavním úkolem vychovatele,
- progresivita zájmů – prostředí by mělo být upravené tak, aby v odpovídající míře předbíhalo vývoj. To znamená, že předměty, které děti obklopují, je zároveň podněcovaly k stále k vyšší úrovni zájmu, vedly je kupředu a podporovaly je v procesu učení,
- tvoření jednoduchých struktur – vnější prostředí nesmí svou organizací působit chaoticky. Předem připravené úkoly by měly děti plnit samy a uspořádáním předmětů a návazností úkolů i cvičení, vede děti k hledání řešení. Vychovatel nechá děti samostatně dojít k cíli,
- bohatá nabídka – prostředí širokou nabídkou vyzývá k činnosti. Věci mají vzbuzovat v dětech aktivitu a zároveň je podněcovat k zájmům a zvědavost. Aktivita musí vycházet od dětí. Když aktivitu řídí dospělý, dítě ztrácí zájem,
- samostatná volba a volba pohybu – vychovatel skýtá dětem pocit volnosti a neomezuje je ve spontánní práci. Je zprostředkovatel práce mezi dítětem a prostředím. Pomáhá volit pomůcky a chápat jejich smysl,
- věková přiměřenost – Množství, velikost a váha pomůcek a materiálu musí být v souladu s věkem dítětem. Dítě se naučí manipulovat s předměty díky vlastní aktivitě. Nepřijímá tak kulturní dědictví od dospělého.⁴⁰

³⁹ HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. *Školní družina*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 41.

⁴⁰ ZELINKOVÁ, O. *Pomoz mi, abych to dokázal: pedagogika Marie Montessoriové a její metody dnes*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1997, s. 42-43. Pedagogická praxe.

4.1 Odpočinkové a rekreační činnosti ve výchově mimo vyučování

Způsob odpočinku a rekreace ovlivňuje utváření života jedince, jeho hodnotovou orientaci a v budoucnosti může mít vliv na pracovní výkon. Proto k významným úkolům výchovy patří naučit děti a mládež racionálně odpočívat. Je potřeba rozlišovat pojmy odpočinek a rekreace, jelikož mají odlišný charakter a účel.⁴¹ Odpočinkové činnosti jsou klidné, pohybově a psychicky nenáročné. Jsou zařazeny při vyšším stupni únavy. Rekreační činnosti mají formu rekreační pohybových činností, které kompenzují nedostatek pohybu a nestejnoměrné zatížení svalů ve vyučování. Obě činnosti slouží k odstranění psychické a fyzické únavy, které způsobuje školní vyučování. Při uspořádání činností je potřeba brát v úvahu stupeň únavy, které závisí na věku a individuálních zvláštностech. Pokud žáci nemají dostatek odpočinku a rekreace, dochází u nich k přetěžování a to způsobuje zhoršení školního prospěchu, k poruše chování a k některým neurotickým poruchám. Odpočinkové a rekreační činnosti mají probíhat spontánně, organizovaně, skupinově, hromadně a individuálně. Vhodné je volit spontánní a individuální činnosti, které respektují rozdílné potřeby jednotlivců.⁴²

Je důležité, aby se děti naučily správnému odpočinku a rekreaci. V dnešní době má určitá část mladé populace nedostatek pohybu a díky tomu u nich dochází ke zdravotním potížím. Odpočinkové a rekreační činnosti představují účinný prostředek, jak naučit děti zdravému životnímu stylu.⁴³

⁴¹ Tamtéž s. 87.

⁴² PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, s. 64.

⁴³ Tamtéž s. 64.

5 PSYCHOLOGICKÉ HLEDISKO VE VOLNÉM ČASE

Zdraví je v životě jedince tou nejdůležitější věcí a každý člověk by měl mít zájem o své zdraví co nejlépe pečovat. V raném dětství pečují o zdraví svých dětí rodiče a s přibývajícím věkem dětí hrají ve výchově důležitou roli instituce, mezi které patří i škola. Škola vede žáky ke kladnému utváření postojů ke zdraví. Již v mladším školním věku ohrožuje zdraví různá rizika, která jsou příznačná pro tento věk, např. kouření, alkohol nebo nedostatek pohybu. Nedostatek pohybu může vést v budoucnosti k obezitě a nadváze, která v dospělosti může souviset se zdravotními problémy. Škola může svým působením ovlivňovat žáky a naučit je zdravému životnímu stylu.

5.1 Zdraví a jeho význam

Zdraví chápeme jako vyvážený stav tělesné, duševní a sociální pohody, které ovlivňuje a utváří mnoho činitelů. Např. způsob života, zdravotně preventivní chování, kvalita mezilidských vztahů a životního prostředí. Pokud je člověk zdravý, je to nejlepší předpoklad pro spokojený život a dobrou pracovní výkonost. Výchova ke zdraví je důležitou složkou ve výchově na základních školách, ale promítá se do celého života školy. Prvořadým úkolem výchovy ke zdraví je pomoci žákům utvářet a zároveň podpořit rozvoj klíčových kompetencí, významné pro zdravý život ve všech třech dimenzích – tělesných, duševních a sociálních. V péči o zdraví se klade důraz na prevenci a odpovědnosti člověka za své zdraví. Žáci si během školních let učí upevňovat hygienické, stravovací, pracovní a jiné preventivní návyky. Výchovou si osvojují a rozšiřují poznatky o rodině, škole, vrstevnicích, o přírodě a jiné. Součástí výchovy je také osvojení si zdravého životního stylu.⁴⁴ Pro realizaci správného životního stylu je důležité, aby si jedinec své zdraví šetřil a upevňoval a zároveň vyloučil škodlivé činitele. Také věděl co je užitečné pro zdraví a co mu škodí.⁴⁵

⁴⁴ MACHOVÁ, J., KUBÁTOVÁ, D. *Výchova ke zdraví*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, s. 11.

⁴⁵ ČELEDOVÁ, L., ČEVELA, R. *Výchova ke zdraví: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, s. 1-2.

5.2 Výchova a duševní zdraví ve volném čase

Oblast výchovy ve volném čase poskytuje spoustu možností, jak udržovat a zdokonalit duševní zdraví vychovávaných jedinců, v rozličných věkových obdobích. Pedagogové, kteří pracují s dětmi ve volném čase, mají vliv na to, aby se cítili dobře tělesně, duševně a zároveň i ve svých sociálních vztazích. Mohou působit, vzhledem ke své profesi, ve třech oblastech:

- *„dodržování přiměřeného režimu dne*
- *zachování dobrých mezilidských vztahů*
- *péče o vhodné materiální a prostorové vybavení zařízení pro výchovu mimo vyučování.*⁴⁶

Dodržování přiměřeného režimu dne

Režim dne by měl být uspořádaný podle výkonosti jedince, s přihlédnutím k jeho biorytmům, jelikož jeho aktivita a schopnosti se mění v průběhu dne, týdne, roku a celého života. Při uspořádání režimu dne v zařízeních mimo vyučování, je nezbytné brát ohled na kolísání výkonosti. Pedagogové volného času působí na děti z velké části v odpoledních hodinách a tak je nutné brát ohled na to, že výkonost klesá. Proto je vhodné zařadit méně náročné aktivity, např. odpočinkové a rekreační činnosti, které mohou odstranit únavu z vyučování.⁴⁷ Nedílnou složkou režimu dne jsou i činnosti, které souvisí s osobní hygienou a stravováním. Ty jsou důležité především v zařízeních, které nahrazují rodinu a děti v nich tráví převážnou část dne (školní družiny, školní kluby). Pedagogové vedou žáky k udržování náležitých hygienických a stravovacích návyků mohou přispět k uchování a zlepšení zdraví u dětí.⁴⁸

Náročnější zájmové činnosti, příprava na vyučování, studium, dobrovolné vzdělávání, pohybové aktivity apod. je vhodné zahrnout do druhé poloviny odpoledne, kdy výkonnost žáků zase stoupá. Pedagog musí přihlížet k věkovým a individuálním zvláštnostem žáků a zároveň k typu zařízení, které slouží výchově v době mimo vyučování. Pedagog volného

⁴⁶ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, s. 63-64.

⁴⁷ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 118-119.

⁴⁸ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, s. 64.

času by měl jít dobrým příkladem jak v hospodaření s volným časem, tak s náplní volného času. Duševní hygiena u pedagogů vyžaduje určitou pravidelnost a řád, která ulehčuje výkon profesní činnosti. Pedagog by měl mít schopnost oddělit soukromý život od profesního.⁴⁹

Zachování dobrých mezilidských vztahů

K duševní pohodě přispívá dobře sestavený režim dne, příjemná atmosféra, dobré vybavení zařízení, dobré vztahy mezi pedagogy a žáky. K nejdůležitějším hlediskům duševní hygieny patří dobré mezilidské vztahy mezi účastníky výchovného procesu. Pedagog má žáky náležitě motivovat, podporovat v dětské aktivitě, k participaci, vzájemnému pochopení, toleranci a k respektování pravidel. Příkazy a zákazy by se měly omezovat jen na oblast, které se týkají zásad bezpečnosti, hygieny nebo ohrožení vývoje. Sociální vztahy ve výchovném procesu jsou složité. Významnou roli má nejen vztah mezi pedagogem a žákem, ale mezi dětmi, mladými lidmi a dospělými, kteří se účastní volnočasových aktivit. Důležitá je vzájemná důvěra partnerský vztah mezi rodiči a pedagogy, který ulehčí výchovné působení. Pedagogové volného času úzce spolupracují s pedagogy na pracovišti. Tento vztah může být komplikovaný a složitý, jelikož práce pedagogů ve volném čase není doceněna. Psychohygienický význam ve volném čase má rodinné zázemí jedinců, partnerské, rodičovské, přátelské a kamarádské vztahy.⁵⁰

5.2.1 Péče o vhodné materiální a prostorové vybavení zařízení pro výchovu mimo vyučování

Zařízení pro výchovu ve volném čase plní dobře své úkoly, pokud mají k tomu vhodné materiální a prostorové podmínky. Materiální vybavení lze členit z materiálního, psychologického a hygienického hlediska. Mladší děti by měly mít dostatek hraček a pomůcek vzhledem k jejich věku. Starší děti zase dostatek her a pomůcek např. učebnice, atlasy, vybavení pro tvořivou a zájmovou činnost a jiné. Prostory by měly poskytovat příležitost pro odpočinek, přípravě na vyučování a k zájmovým činnostem. Důležité je velikost prostoru a členění vzhledem k věku a počtu dětí. Důležité je vhodné vybavení, osvětlení, vybavení omezující hlučnost, nábytek, které odpovídá tvarem a rozměrem

⁴⁹ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 119-120.

⁵⁰ Tamtéž s. 122-123.

příslušným věkovým kategoriím. Na psychiku dětí působí hluk, nedostatek klidu, intimity a přítomnost velkého počtu lidí. Proto pedagogové, při tvorbě vhodného prostředí musí přihlížet k představám dětí, které v těchto zařízeních tráví větší část dne. K hygienickým aspektům náleží i vhodné umístění zařízení, které by mělo být v klidném a čistém prostředí, s výhledem na zeleň a které umožňuje dětem volný pohyb v přírodě.⁵¹

5.3 Životní styl a volný čas

Životní styl je jeden z neodmyslitelných faktorů, jenž výrazně ovlivňuje kvalitu života člověka. Utváří se během života, při vzájemném působení jedince s okolím. Dochází ke vzájemnému působení výchovy, sociálního prostředí, ekonomických podmínek, kulturních zvyklostí a jiných. K dalším činitelům ovlivňující životní styl patří vrozené předpoklady a vlastnosti člověka.

„Životní styl lze charakterizovat jako paletu praktický všech lidských aktivit od myšlení, přes chování až po jednání a to takových, které zaujmají v životě trvalejší místo, většinou se opakují, jsou typické a předvídatelné. Nejčastěji se posuzuje podle názorů, postojů a chování.“⁵²

K životnímu stylu patří i to, jak člověk využívá svůj volný čas a jaký má systém hodnot. Tyto hodnoty se utváří působením životních podmínek a aktivitou jedince a každý člověk má určitou svou hodnotovou orientaci. Ta se vyznačuje tím, zda mít, či být, tedy zda shromažďovat materiální předměty, nebo se hnát za množstvím zážitku. Vzhledem k tomu, zda se z nich stane zážitek, či intenzivní prožívání reality bez ohledu na peněžní náročnost podnětu. Chování jedince ve volném čase můžeme posuzovat na základě míry aktivity a toho, kolik úsilí je schopný a ochotný vynaložit pro uskutečnění svých myšlenek a tužeb. K podstatným ukazatelům životního stylu jsou sociální interakce, postoj k jiným lidem, jednotlivcům a sociálním skupinám, tedy s kým volný čas prožíváme a v jaké společnosti. Při posuzování sociálních vlivů ve volném čase má rodina prvotní roli, jelikož první zkušenosti získávají děti od svých rodičů. Rodiče jsou svým dětem příkladem. Děti od svých rodičů přebírají jejich životní styl, napodobují je a učí se od nich žít určitým stylem. Rodiny se liší svým životním stylem a způsobem využití volného času. Pedagogické ovlivňování volného

⁵¹ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, s. 67-68.

⁵² SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas: vybrané kapitoly*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2005, s. 41.

času hraje významnou roli při výchově ke zdravému životnímu vlivu. Celoživotním zájmem rodičů, pedagogů a ostatním by mělo být vychovat jedince rozumně využívat svůj volný čas. Uvědomovat si své životní hodnoty, mít rozmanité zájmy a jeden hluboký, celoživotní zájem.⁵³

⁵³ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, s. 28-31.

6 DĚTI MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU A JEJICH VOLNÝ ČAS

Jako odborná vychovatelka ve školní družině při základní škole, se denně setkávám ve své praxi s dětmi, které jsou rády, že jim je umožněno navštěvovat různorodé kroužky a jiné další volnočasové aktivity. Tento fakt byl ovlivňujícím faktorem při výběru tématu zaměření mého výzkumného šetření a také celé této práce. V současnosti existuje mnoho zařízení, které dětem nabízejí širokou nabídku zájmových aktivit, zaměřené na příklad na sport, hudbu, jazyk, počítače a jiné. Otázkou však zůstává, zda jsou děti, navštěvující zájmové aktivity nejenom v těchto aktivitách šťastné, ale také kolik volného času v nich stráví a zda tak tyto aktivity nemohou mít na děti spíše opačný – negativní vliv při jejich nadměrném využívání. Také by bylo jistě zajímavé zjistit, jaké jsou důvody rodičů, které je vedly k přihlášení svých dětí do vybrané volnočasové aktivity.

6.1 Cíle práce

Cílem práce bylo zjistit aktuální situaci v dané problematice a vytvořit koncepci nabídky pro optimální využití volného času u cílové skupiny dětí.

Dílčí cíle práce jsou:

Zjistit zaměření kroužků, které děti navštěvují.

Zjistit, kolik svého volného času děti v kroužku stráví.

Zjistit spokojenost rodičů s volbou volnočasových aktivit svých dětí.

Zjistit, důvody, pro které rodiče své dítě do kroužku přihlásili.

6.2 Charakteristika souboru

Soubor byl tvořen respondenty – rodiči dětí, kteří navštěvují školní družinu při Základní škole Mládežnická ve městě Havířov. Školní družinu navštěvuje celkem 236 žáků z 1. – 5. tříd. Dotazník k vyplnění byl nabídnut všem rodičům, bez ohledu na počet jejich dětí, ale vždy se záměrem vyplnit 1 dotazník vždy pro každé své dítě.

Z celkového počtu 236 rozdaných dotazníků, se vrátilo 112 řádně vyplněných dotazníků; 124 dotazníků rodiče neodevzdali. Přestože byly dotazníky distribuovány přímo do rukou rodičů, návratnost se pohybuje pouze okolo 47 %.

6.3 Organizace výzkumu

V druhé polovině roku 2015 proběhlo setkání s ředitelkou Mgr. Badurovou Ivou, kterou jsem podrobně informovala o zamýšleném průzkumném šetření včetně zkoumané problematiky tématu této práce. Při setkání byl udělen souhlas pro mé průzkumné šetření a zároveň ředitelka školy požádala o poskytnutí získaných dat při tomto průzkumu, čemuž bude vyhověno. Dotazník byl distribuován osobně každému rodiči při vyzvednutí svého dítěte ze školní družiny při ZŠ Mládežnická v Havířově, Dotazníky byly rodičům předány podle počtu jejich dětí, které navštěvují školní družinu, vždy v počtu 1 dotazník pro každé dítě. Dále byla předem připravená a označená krabice pro sběr vyplněných dotazníků, která byla umístěna na viditelném místě ve školní družině, tak aby byla zachována anonymita získávaných dat. Rodiče dětí byly požádány, aby po vyplnění dotazník vhodili právě do připravené a označené krabice pro sběr dotazníků. Sběr dat probíhal v období od září 2015 do prosince 2015. Poté bylo provedeno zpracování získaných dat.

6.4 Metoda šetření

K průzkumnému šetření byl zvolen kvantitativní výzkum v podobě dotazníkového šetření. Dotazník pro účely tohoto průzkumného šetření byl individuálně vytvořen a skládá se z uzavřených, polouzavřených a otevřených otázek. V úvodu dotazníku je představena autorka dotazníku; uvedeny pokyny pro jeho vyplnění a v závěru poděkování za čas a ochotu oslovenému respondentovi. (Příloha 1). Vyplnění dotazníků by osloveným respondentům nemělo zabrat více než deset minut.

6.5 Zpracování dat

Celkem bylo rozdáno 236 dotazníků, 112 řádně vyplněných dotazníků bylo navráceno a 124 dotazníků rodiče neodevzdali. Návratnost se pohybuje okolo 47 %. Data získaná z dotazníkového šetření byla zcela anonymní a jejich další zpracování proběhlo pomocí počítačového programu Microsoft Office Excel 2003.

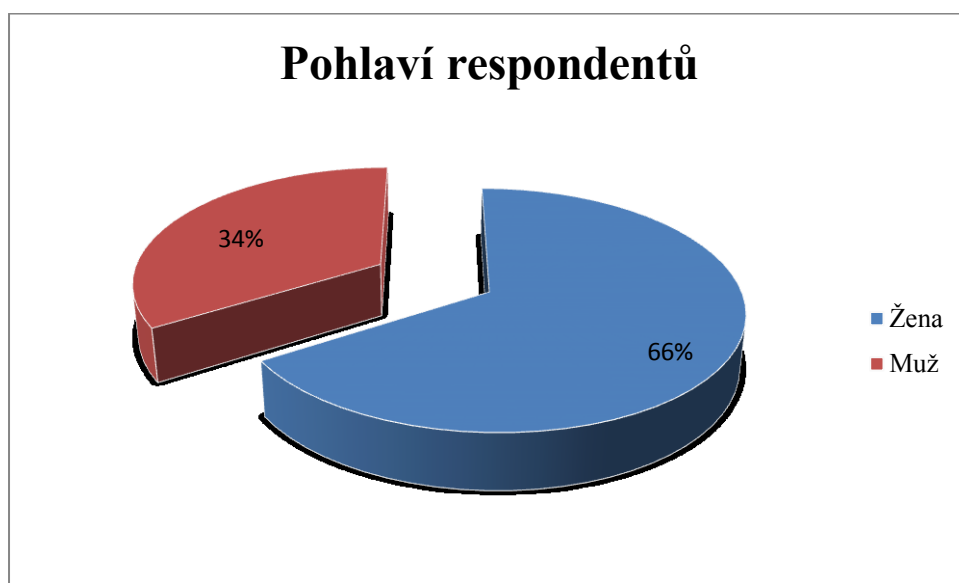
Otázka č. 1 Pohlaví respondentů

V této otevřené otázce je zaznamenán poměr mužů a žen, který byl zastoupen v dotazníkovém šetření. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 74 (66,07 %) žen a 38 (33,93 %) mužů, z celkového počtu 112.

Tab.1 Pohlaví respondentů

Pohlaví	n	n (%)
Žena	74	66,07
Muž	38	33,93
Celkem	112	100,00

Graf 1 Pohlaví respondentů

Otázka č. 2 Věk respondentů

V této otevřené otázce respondenti uvedli svůj věk. Pro lepší přehlednost získaných dat, byla data rozdělena do tří kategorií. Z celkového počtu respondentů 112 bylo 23 respondentů (20,54 %) ve věku 20-30 let, 71 respondentů (63,39 %) ve věku 31-40 let a 18 respondentů (16,07 %) ve věku 41-50 let.

Tab. 2 Věk respondentů

Věk respondentů	n	n (%)
20-30 let	23	20,54
31-40 let	71	63,39
41-50 let	18	16,07
Celkem	112	100,00

Graf 2 Věk respondentů

Otázka č. 3 Věk dětí respondentů

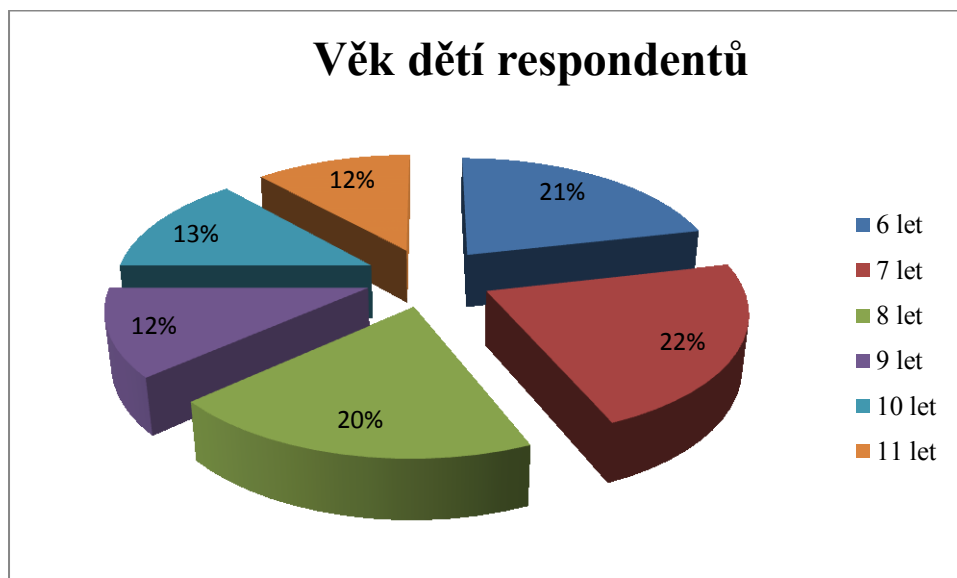
Ve třetí, uzavřené otázce, respondenti uváděli věk dětí, kterých se týkalo dotazníkové šetření. Věkové rozmezí bylo rozděleno od 6 – 11 let. Děti ve věku 6 let bylo 24 (21,43 %), 7 let 25 (22,32%), 8 let 22 (19,64 %), 9 let 13 (11,61%), 10 let (13,39 %) a 11 let 13 (11,61 %).

Tab. 3 Věk dětí respondentů

Věk dětí respondentů	n	n (%)
6 let	24	21,43
7 let	25	22,32
8 let	22	19,64
9 let	13	11,61
10 let	15	13,39

11 let	13	11,61
Celkem	112	100,00

Graf 3 Věk dětí respondentů

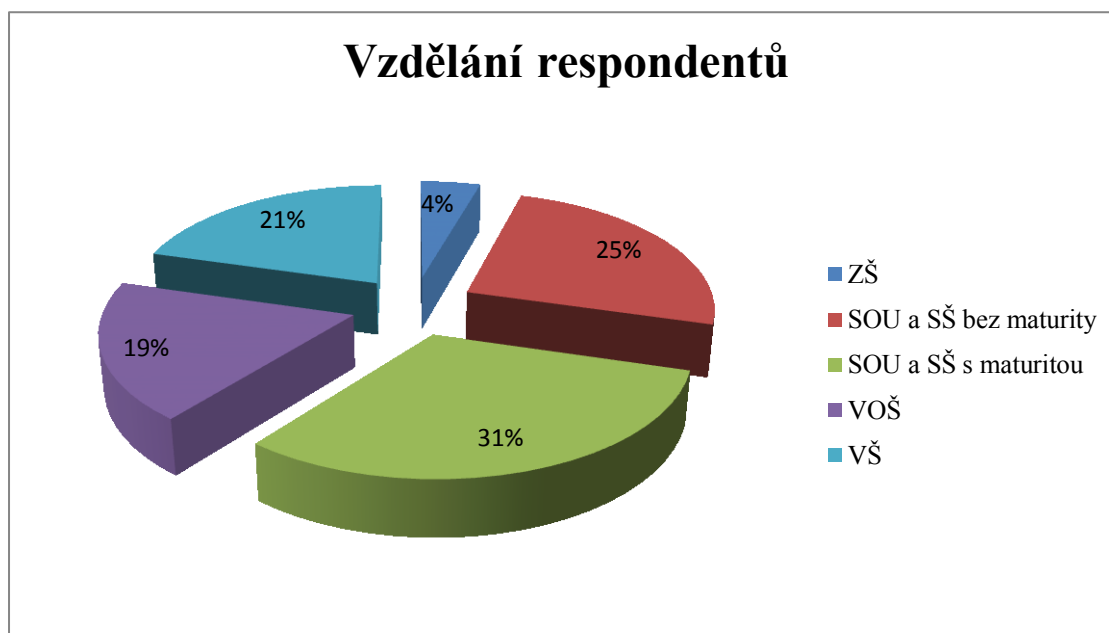
Otázka č. 4 Dosažené vzdělání respondentů

V této uzavřené otázce je zaznamenáno, jakého vzdělání respondenti dovršili. ZŠ dovršilo 5 (4,46 %) respondentů, SOU a SŠ bez maturity 28 (25 %) respondentů, SOU a SŠ s maturitou 35 (31,25 %) respondentů, VOŠ navštěvovalo 21 (18,75 %) respondentů a VŠ 23 (20,54 %) respondentů.

Tab. 4 Vzdělání respondentů

Vzdělání respondentů	n	n (%)
ZŠ	5	4,46
SOU a SŠ bez maturity	28	25
SOU a SŠ s maturitou	35	31,25
VOŠ	21	18,75
VŠ	23	20,54
Celkem	112	100,00

Graf 4 Vzdělání respondentů

Otázka č. 5 Navštěvuje Vaše dítě kroužky ve škole

V této uzavřené otázce byl zaznamenán poměr dětí, které navštěvují kroužky ve škole oproti dětem, které kroužky ve škole nenavštěvují. V dotazníkovém šetření odpověděli respondenti, že kroužky navštěvuje 76 (67,86 %) dětí a 36 (32,14 %) dětí kroužky ve škole nenavštěvuje.

Tab. 5 Navštěvuje Vaše dítě kroužky ve škole?

Navštěvuje Vaše dítě kroužky ve škole	n	n (%)
Ano	76	67,86
Ne	36	32,14
Celkem	112	100,00

Graf 5 Navštěvuje Vaše dítě kroužky ve škole?

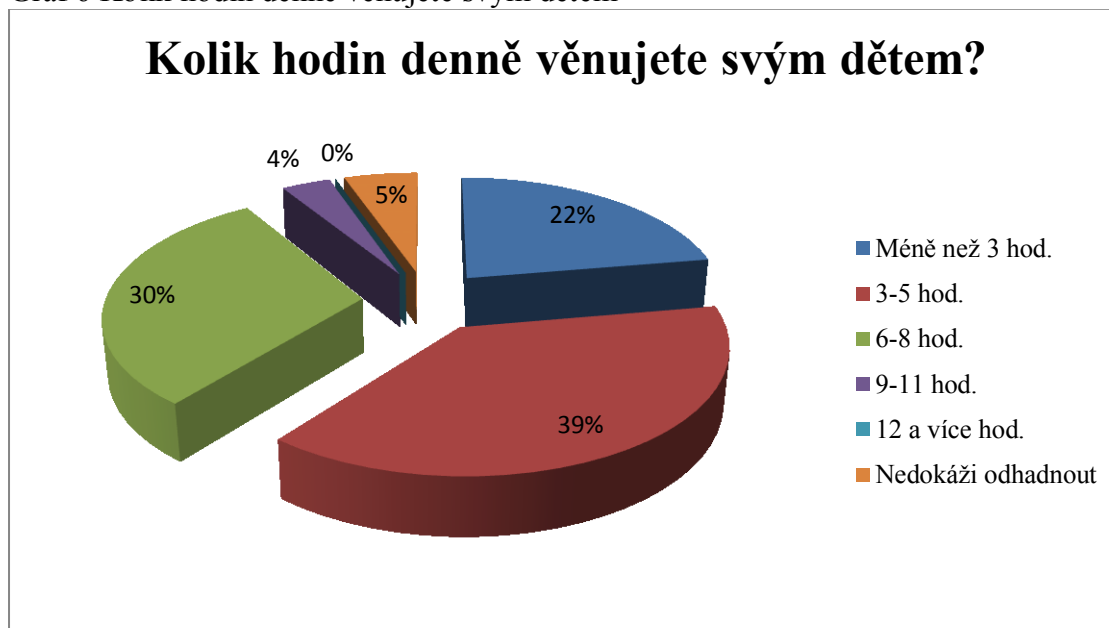
Otázka č. 6 Kolik hodin denně věnujete svým dětem

V šesté uzavřené otázce měli respondenti odpovídat, kolik hodin denně tráví se svými dětmi. Méně než tři hodiny se dětem věnuje 25 (22,32 %) respondentů, 3-5 hodin se dětem věnuje 43 (38,39 %) respondentů, 6-8 hodin se dětem věnuje 34 (30,36 %) respondentů a 9-11 hod. se dětem věnují 4 (3,57 %) respondenti. Na otázku zda respondenti tráví s dětmi 12 a více hod. neodpověděl nikdo a poslední otázku, zda někdo nedokáže odhadnout dobu, po kterou tráví se svými dětmi, odpovědělo 6 (5,36 %) respondentů.

Tab. 6 Kolik hodin denně věnujete svým dětem?

Kolik hodin denně věnujete svým dětem?	n	n (%)
Méně než 3 hodin	25	22,32
3-5 hodin	43	38,39
6-8 hodin	34	30,36
9-11 hodin	4	3,57
12 a více hodin	0	0
Nedokáží odhadnout	6	5,36
Celkem	112	100

Graf 6 Kolik hodin denně věnujete svým dětem

Otázka č. 7 Kolik zájmovým aktivit (kroužků) Vaše dítě navštěvuje

V této uzavřené otázce odpovídali respondenti na otázku, kolik kroužků jejich děti navštěvují. Jeden zájmový kroužek navštěvuje 47(41,96 %) dětí, dva kroužky navštěvuje 38 (33,93 %) dětí, tři zájmové aktivity 24 (21,43 %) dětí a více jak tři aktivity navštěvují 3 (2,68 %) děti.

Tab. 7 Kolik zájmových aktivit (kroužků) Vaše dítě navštěvuje

Kolik zájmových aktivit Vaše dítě navštěvuje	n	n (%)
Jeden	47	41,96
Dva	38	33,93
Tři	24	21,43
Více jak tři	3	2,68
Celkem	112	100,00

Graf 7 Kolik zájmových aktivit (kroužků) Vaše dítě navštěvuje?

Otázka č. 8 Zaměření zájmových aktivit

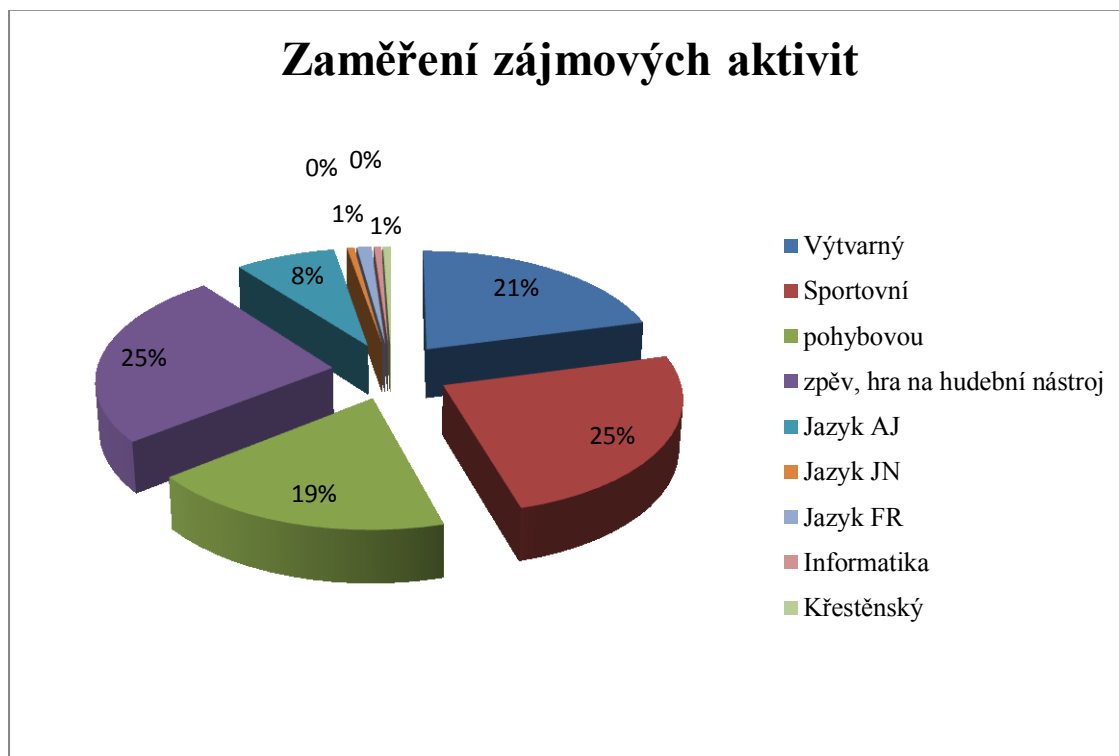
V osmé polootevřené otázce, respondenti odpovídali, jakého zaměření jsou kroužky, které jejich děti navštěvují. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že děti navštěvují více kroužků, proto někteří respondenti označili více odpovědi. Výtvarný navštěvuje 38 (20,88 %) dětí, sportovní 45 (24,73 %) dětí, pohybový 34 (18,68 %), zpěv, hra na hudební nástroj navštěvuje 46 (25,28 %) dětí. Další dvě otázky byly polootevřené a respondenti mohli odpovídat, jaké jiné kroužky jejich děti navštěvují. Odpovědi se týkaly jazyků, informatiky a křesťanského kroužku. Jazyk AJ navštěvuje 14 (7,69 %) dětí, NJ 1 (0,55 %) dětí a jazyk FR 2 (1,09 %) dětí. Do kroužku informatiky je přihlášeno 1 (0,55 %) dítě a do křesťanského rovněž 1 (0,55 %) dítě.

Tab. 8 Zaměření zájmových aktivit

Zaměření zájmových aktivit dětí	n	n (%)
Výtvarný	38	20,88
Sportovní	45	24,73
Pohybový	34	18,68
zpěv, hra na hudební nástroj	46	25,28
Jazyk AJ	14	7,69
Jazyk NJ	1	0,55

Jazyk FR	2	1,09
Informatika	1	0,55
Křesťanský	1	0,55
Celkem	182	100

Graf 8 Zaměření zájmových aktivit

Otázka č. 9 Jakým činností se věnuje Vaše dítě ve volném čase

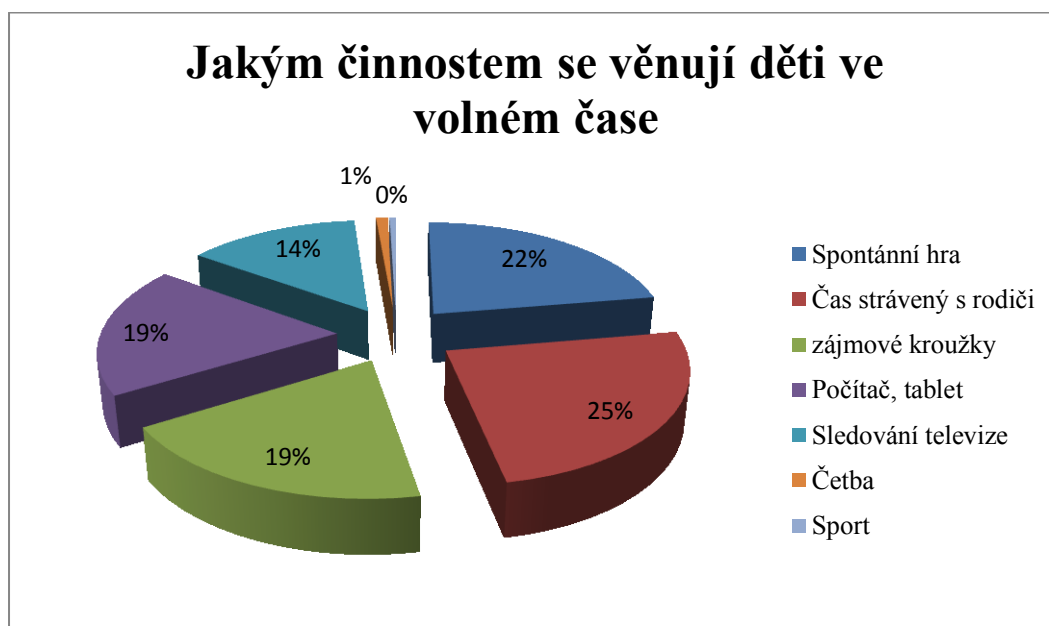
Cílem otázky bylo zjistit, jakým činností se děti respondentů věnují ve svém volném čase. V otázce bylo použito pět uzavřených a jedna otevřená otázka. V otevřené otázce mohli respondenti odpovídat, jakým jiným činností se děti věnují ve volném čase.

Respondenti odpovídali, že spontánní hře se věnuje 49 (22,37 %) dětí, čas strávený s rodiči 54 (24,66 %) dětí, zájmovým kroužkům 42 (19,18 %) dětí, počítači a tabletům 41 (18,72 %) dětí a sledováním televize 30 (13,7 %) dětí. Respondenti uvedli, že děti se ve volném čase věnují četbě, 2 (0,91 %) děti a sportu 1 (0,46 %) dítě. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že ve volném čase se děti věnují více činností.

Tab. 9 Jakým činností se věnuje Vaše dítě ve volném čase?

Jakým činností se děti věnují ve volném čase	n	n (%)
Spontánní hra	49	22,37
Čas strávený s rodiči	54	24,66
zájmové kroužky	42	19,18
Počítač, tablet	41	18,72
Sledování televize	30	13,7
Četba	2	0,91
Sport	1	0,46
Celkem	219	100,00

Graf 9 Jakým činností se věnuje Vaše dítě ve volném čase

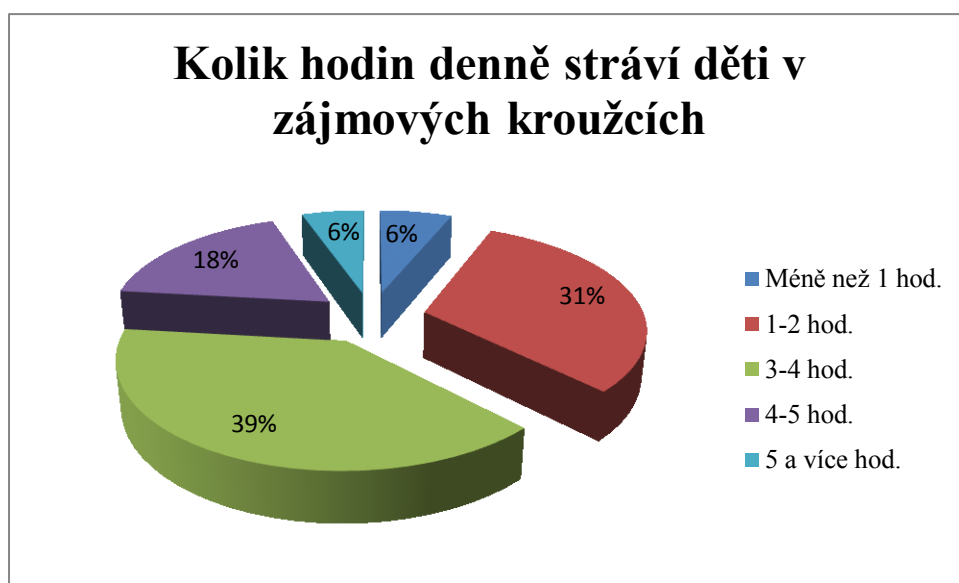
Otázka č. 10 Kolik hodin denně Vaše dítě stráví v kroužcích

V otázce měli respondenti odpovídat, kolik hodin denně jejich děti stráví v kroužcích. Otázka byla uzavřená. Respondenti měli pět možností. Méně než jednu hodinu se zájmovým kroužkům věnuje 7 (6,25 %) dětí, 1-2 hodin 5 (31,25 %) dětí, 3-4 hod. (44 (39,28 %) dětí, 4-5 hod. 20 (17,86 %) dětí a 5 a více hod. 6 (5,36 %) dětí

Tab. 10 Kolik hodin denně Vaše dítě stráví v kroužcích

Kolik hodin denně stráví děti v kroužcích	n	n (%)
Méně než 1 hodin	7	6,25
1-2 hodin	35	31,25
3-4 hodin	44	39,28
4-5 hodin	20	17,86
5 a více hodin	6	5,36
Celkem	112	100

Graf 10 Kolik hodin denně Vaše dítě stráví v kroužcích

Otázka č. 11 Jak si představujete, aby Vaše dítě trávilo volný čas

V dotazníkovém šetření byla jedna otázka otevřená, na kterou respondenti odpovídali, jak by si představovali, aby jejich dítě trávilo volný čas. Odpovědi bylo nutné roztřídit do kategorií. Každá kategorie obsahovala více odpovědí, které budou uvedené v každé kategorií. Respondenti odpovídali takto:

1. S rodiči (prarodiči, v přírodě, kamarády, hřiště, četba) odpovědělo 14 (12,5 %) respondentů.
2. Pohyb a sport (s kamarády, enviromentální výchova, s rodiči, turistika, četba, zpěv, tanec, pobyt venku) odpovědělo 32 (28,57 %) respondentů.

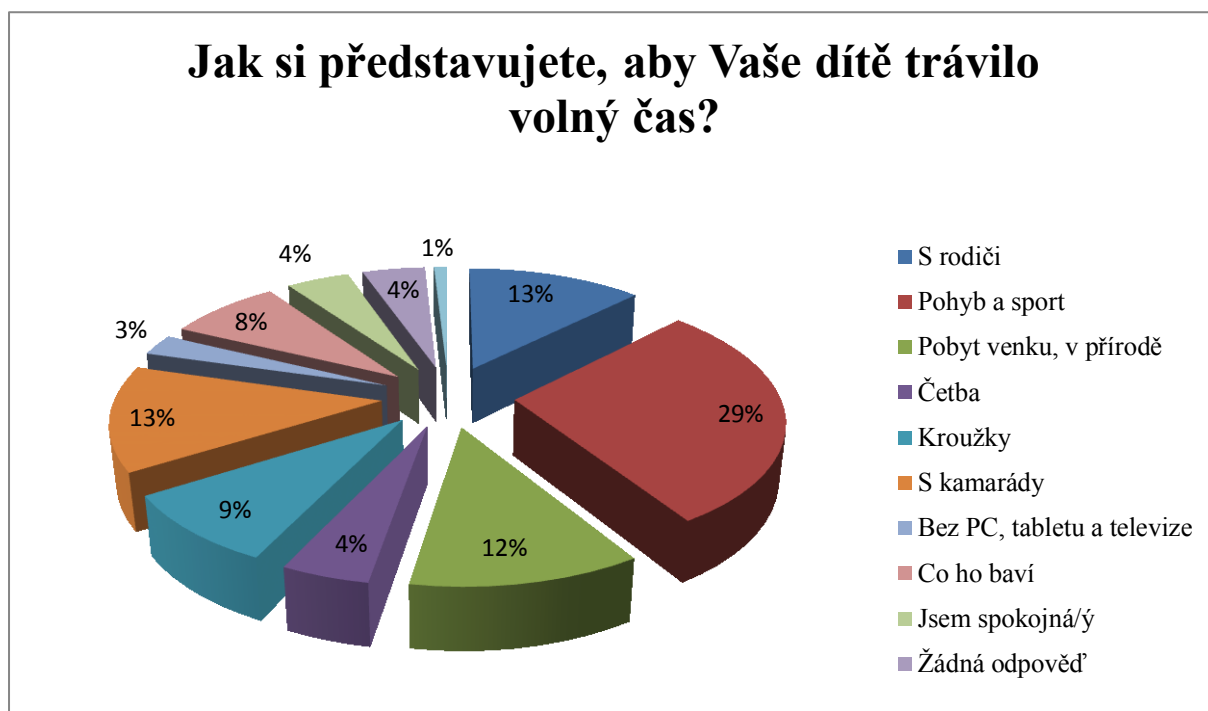
3. Četba (s kamarády, hry, sport) odpovědělo 5 (4,46 %) odpovědělo respondentů.
4. Kroužky (hra na klavír, hudební nástroj, více s dětmi, kroužek, který ho baví) odpovědělo 10 (8,93 %) respondentů
5. S kamarády (na hřišti, s rodiči, v kroužcích) odpovědělo 15 (13,4 %) respondentů.
6. Bez PC, tabletu a televize (s kamarády), odpovědělo 3 (2,68 %) respondentů.
7. Co ho baví (rozvíjení se, spokojené, zdokonalování se v tom, co ho baví) odpovědělo 9 (8,04 %) respondentů.
8. Jsem spokojená/ý (podle svých představ, aby se uvolnilo, nic bych neměnila) odpovědělo 5 (4,46 %) respondentů.
9. Aby se vzdělávalo, odpověděl 1 (0,89 %) respondent.
10. Žádná odpověď 5 (4,46 %) respondentů.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že jen 5 (4,46 %) respondentů neví, jak by jejich dítě mělo trávit svůj volný čas.

Tab. 11 Jak si představujete, aby Vaše dítě trávilo volný čas

Kategorie	n	n (%)
S rodiči	14	12,5
Pohyb a sport	32	28,57
Pobyt venku, v přírodě	13	11,61
Četba	5	4,46
Kroužky	10	8,93
S kamarády	15	13,4
Bez PC, tabletu a televize	3	2,68
Co ho baví	9	8,04
Jsem spokojená/ý	5	4,46
Žádná odpověď	5	4,46
Aby se vzdělávalo	1	0,89
Celkem	112	100,00

Graf 11 Jak si představujete, aby Vaše dítě trávilo volný čas

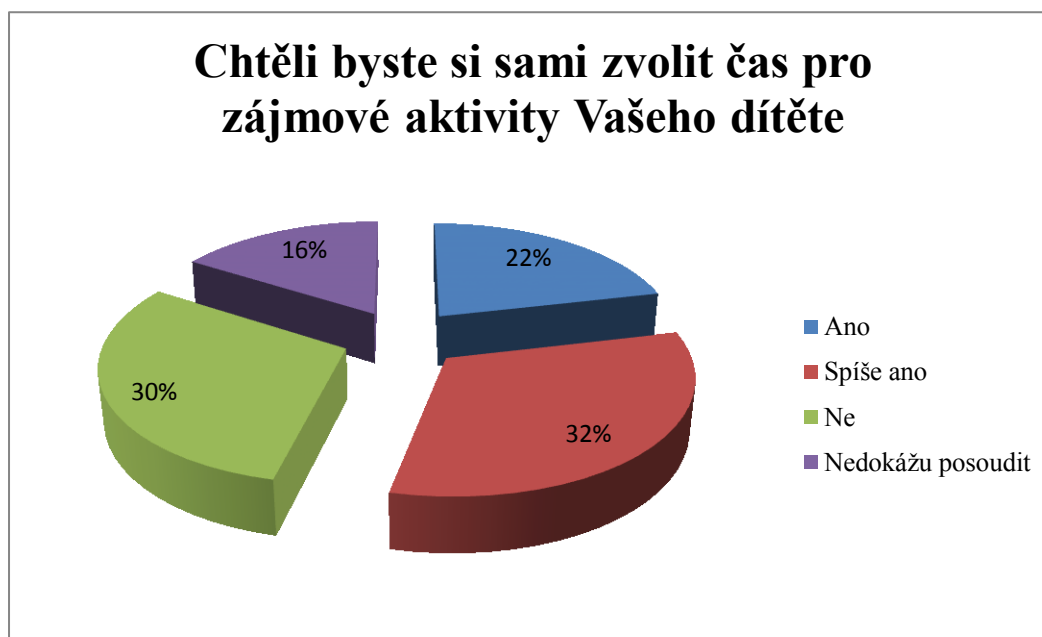
Otázka č. 12 Chtěli byste si sami zvolit čas pro zájmové aktivity Vašeho dítěte

V uzavřené otázce měli respondenti odpovídat, zda by chtěli sami zvolit čas pro zájmové aktivity svých dětí. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že ano 24 (21,43 %) respondentů, spíše ano 36 (32,14 %) respondentů, ne 34 (30,36 %) respondentů a posoudit nedokázalo 18 (16,07 %) z celkového počtu 112 respondentů.

Tab. 12 Chtěli byste si sami zvolit čas pro zájmové aktivity Vašeho dítěte

Chtěli byste si sami zvolit čas pro zájmové aktivity Vašeho dítěte	n	n (%)
Ano	24	21,43
Spíše ano	36	32,14
Ne	34	30,36
Nedokážu posoudit	18	16,07
Celkem	112	100,00

Graf 12 Chtěli byste si sami zvolit čas pro zájmové aktivity Vašeho dítěte

Otázka č. 13 Z jakých důvodů jste přihlásili Vše dítě do kroužku

V této otázce měli respondenti odpovídat, z jakého důvodu přihlásili své dítě do kroužku.

Otázka byla polootevřená. Z dotazníkového šetření vyplynulo:

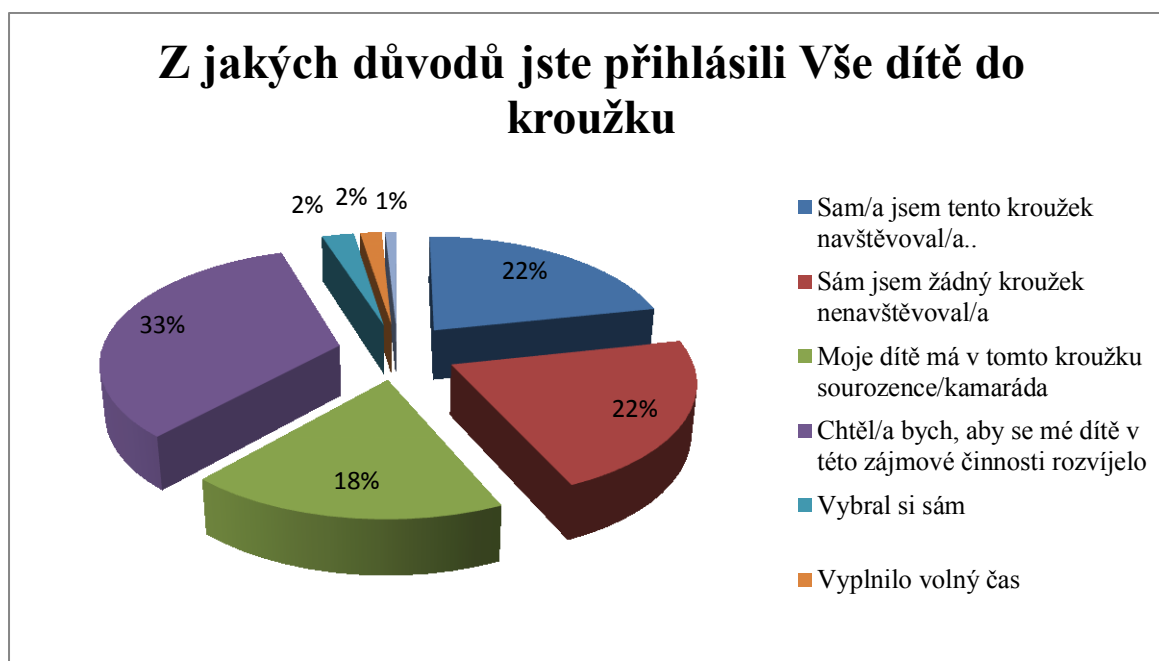
1. Sám/a jsem tento kroužek navštěvoval/a, proto bych chtěla své dítě směřovat tímto směrem, odpovědělo 26 (21,67 %) respondentů
2. Sám/a jsem žádný kroužek nenavštěvoval/a, proto bych chtěla/a, aby mé dítě navštěvovalo, odpovědělo 26 (21,67 %) respondentů
3. Moje dítě má v tomto kroužku sourozence/kamaráda odpovědělo 22 (18,33 %) respondentů.
4. Chtěl/a bych, aby se mé dítě v této zájmové činnosti rozvíjelo, odpovědělo 40 (33,33 %) respondentů).

Respondenti měli možnost odpovídat také na otevřenou otázku, proč přihlásili své dítě do kroužku. 3 (2,5 %) respondenti odpověděli, že si kroužek vybralo dítě samo, 2 (1,67 %) děti vyplnily svůj volný čas a 1 (0,83 %) dítě mělo zájem o kroužek.

Tab. 13 Z jakých důvodů jste přihlásili Vše dítě do kroužku

Z jakých důvodů jste přihlásili Vše dítě do kroužku	n	n (%)
Sam/a jsem tento kroužek navštěvoval/a	26	21,67
Sám jsem žádný kroužek nenavštěvoval/a	26	21,67
Moje dítě má v tomto kroužku sourozence/kamaráda	22	18,33
Chtěl/a bych, aby se mé dítě v této zájmové činnosti rozvíjelo	40	33,33
Vybral si sám	3	2,5
Vyplnilo volný čas	2	1,67
Mělo zájem	1	0,83
Celkem	120	100

Graf 13 Z jakých důvodů jste přihlásili Vše dítě do kroužku

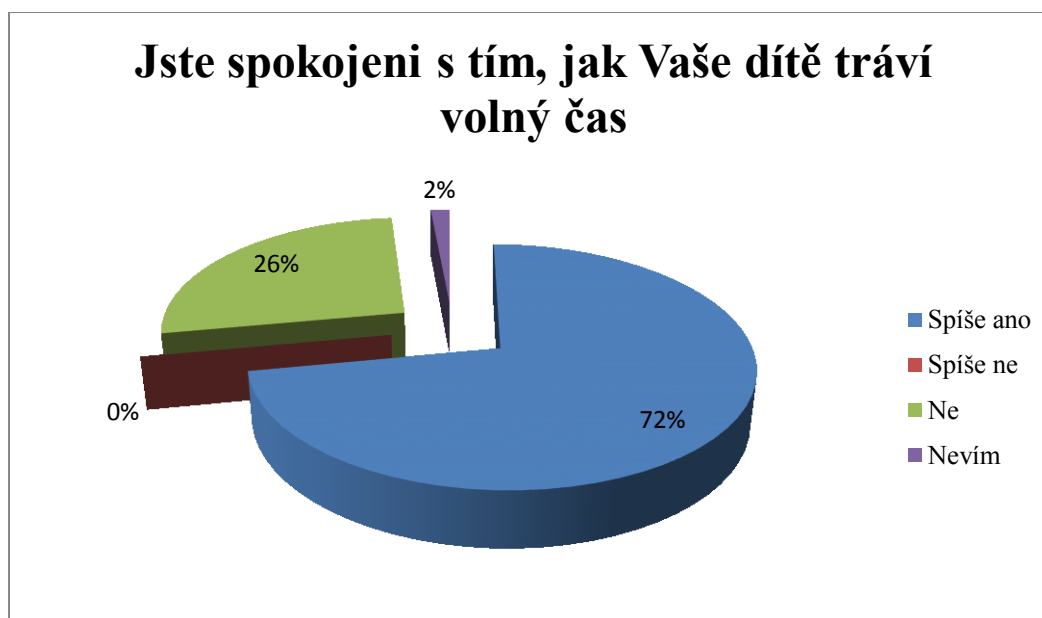
Otázka č. 14 Jste spokojeni s tím, jak Vaše dítě tráví volný čas

V této uzavřené otázce bylo cílem zjistit, zda jsou respondenti spokojeni, jak jejich dítě tráví svůj volný čas. Respondenti odpovídali takto, ano 44 (39,29 %), spíše ano 49 (43,75 %), ne 18 (16,07 %) a nevím odpověděl 1 (0,89 %) respondent. Na otázku spíše ne neodpověděl žádný respondent.

Tab. 14 Jste spokojeni s tím, jak Vaše dítě tráví volný čas

Jste spokojeni s tím, jak Vaše dítě tráví volný čas	n	n (%)
Ano	44	39,29
Spíše ano	49	43,75
Spíše ne	0	0
Ne	18	16,07
Nevím	1	0,89
Celkem	112	100

Graf 14 Jste spokojeni s tím, jak Vaše dítě tráví volný čas

7 DISKUZE

V rámci bakalářské práce bylo průzkumné šetření zvoleno jako pilotní projekt s cílem ověřit zjišťovaná data na menším souboru respondentů jediné školní instituce.

V rámci první otázky bylo zjišťováno pohlaví respondentů, kteří odpovídali na otázky v dotazníku. Na otázky odpovídalo 74 (66,07 %) žen a 38 (33,93 %) mužů. Zjištěný výsledek odpovídá všeobecnému faktu, kdy je přisuzována přirozená role matky a pečovatelky o dítě primárně ženám než mužům.

Dalším šetřením byl zjištěn věk respondentů. Tady bylo potřeba rozdělit odpovědi do několika kategorií, 20 – 30 let, 31 – 40 let a 40 – 50 let. Po vyhodnocení výsledku bylo zjištěno, že nejvíce byla zastoupena věková kategorie 31 - 40 let, kdy odpovědělo 71 (61,39 %) respondentů; ve věkové kategorii 20 – 30 let odpovídalo celkem 23 (20,54 %) respondentů a ve věkové kategorii 41 - 50 let odpovědělo celkem 18 (16,07 %) respondentů.

Z hlediska věku dětí bylo zjištěno, že největší skupinu dětí navštěvující školní družinu, tvoří děti ve věku 7 let, kterých bylo dle odpovědí rodičů 25 (22,32 %). Naopak nejmenší skupinu pak tvoří děti ve věku 9 a 11 let, kterých bylo celkem 13 (11,61 %) v každé věkové kategorii.

V rámci sledování dosaženého vzdělání oslovených rodičů, tvořili nejpočetnější skupinu rodiče se středním odborným vzděláním, kterých bylo celkem 35 (31,25 %), naopak nejméně zastoupenou skupinou byly rodiče se základním vzděláním (5;4,46 %).

V dotazníkovém šetření se dále zjistilo, že kroužky navštěvuje celkem 76 (67, 86 %) dětí. Jedná se tak o nadpoloviční většinu dětí, které byly v rámci výzkumné skupiny sledovány.

Dalším cílem šetření bylo zjistit, kolik hodin denně rodiče stráví se svými dětmi. Po vyhodnocení této otázky bylo zjištěno, že nejvíce byla zastoupena odpověď, že respondenti stráví se svými dětmi 3 – 5 hodin týdně (43; 38,39 %). Tento trend pravděpodobně souvisí s pracovním vytížením rodičů v současnosti

S předešlou otázkou souvisí i následující otázka, která zjišťovala, kolik zájmových aktivit děti navštěvují. Vyhodnocením této otázky bylo zjištěno, že jeden kroužek navštěvuje 47 (41,96 %) dětí; dva kroužky 38 (33,93 %) dětí a tři kroužky 24 (21,43 %) dětí. Jen 3 (2,68 %) dětí navštěvuje více než tři kroužky.

Otázkou číslo 8 bylo zjištěno, jaké zájmové kroužky děti školní družiny navštěvují. Zařízení pro zájmové vzdělávání nabízí širokou nabídku kroužků zaměřené na pohyb, kreativitu, hudbu, ale třeba i cizí jazyk. Z průzkumu vyplynulo, že děti školní družiny navštěvují nejčastěji zpěv, hru na hudební nástroj (46; 25,28 %), dále pak sportovní kroužek (45; 24,73 %) a výtvarný kroužek (38; 20,88 %).

Pozoruhodné bylo zjištění, jak děti tráví svůj volný čas. Šetřením se zjistilo, že děti nejvíce tráví svůj volný čas s rodiči (54; 24,66 %); spontánní hrou (49; 22,37 %) a do zájmových kroužků chodí 42 (19,18 %) dětí. V současné době děti stále více ovlivňuje používání počítačů a tabletu. U této otázky byly překvapující výsledky, kdy respondenti odpovídali, že 41 (18,72 %) dětí tráví svůj volný čas u počítačů a tabletu.

V souvislosti se zájmovými aktivitami byla položena otázka, kolik hodin denně stráví v kroužcích. Děti nenavštěvují pouze jeden kroužek, ale stále více respondentů si přeje, aby jejich děti navštěvovalo více kroužků. Chtějí, aby jejich děti plně využívaly svůj volný čas. Mezi nejčastější odpovědi patřilo, že děti stráví v kroužcích 3 - 4 hodiny týdně, tj. 44 (39,28 %).

Děti po skončení výuky přicházejí do školní družiny a klubu a ve stanovenou dobu odcházejí do svých zájmových aktivit. Některé děti se vracejí zpátky do školní družiny a klubu a pokračují v zájmovém vzdělávání. Považovala jsem za důležité zjistit, jak si rodiče představují, jak by mělo jejich dítě trávit svůj volný čas. Respondenti odpovídali na otevřenou otázku a odpovědi byly překvapivé. K nejčastějším odpovědím patřilo, že by měly děti trávit svůj volný čas sportem a pohybem 32 (28,57 %), dále pak se svými kamarády 15 (13,4 %) a s rodiči 14 (12,5 %).

Dále byla respondentům položena otázka, zda by si sami chtěli zvolit čas pro zájmové aktivity svých dětí. Otázka byla položena především proto, abych zjistila, zda jim vyhovuje organizace zájmových aktivit. V dotazníkovém šetření respondenti odpovídali, že by spíše chtěli změnit čas pro zájmové aktivity svých dětí 36 (32,14 %).

V následující otázce bylo zjišťováno, z jakého důvodu respondenti přihlásili děti do kroužku. Zde respondenti nejčastěji odpovídali (40; 33,33 %), že si přejí, aby se jejich děti v zájmových aktivitách rozvíjeli.

Na tuto otázku navazovala následující otázka, zda jsou spokojeni s tím, jak jejich děti tráví svůj volný čas. Šetření ukázalo, že respondenti jsou spokojeni, jak děti tráví volný čas, odpověď spíše ano 49 (43,75 %) a ano 44 (39,29 %).

Z výsledku toho výzkumu je patrné, že děti v mladším školním věku aktivně využívají svůj volný čas. Nabídka zájmových aktivit, která je žákům nabízená, je různorodá a pestrá a respondenti jsou spokojeni, jak jejich děti využívají svůj volný čas.

8 NÁVRH NABÍDKY KROUŽKŮ VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ

Na základě zjištěných výsledků pilotního průzkumného šetření v rámci Školní družiny ZŠ Mládežnická v Havířově byl sestaven návrh nabídky kroužků v této školní družině.

Úvod

Na začátku vytvoření kroužku pro děti je zájem o práci s dětmi, touha předat jim zkušenosti a vědomosti. Vzhledem k věkové rozmanitosti dětí navštěvující kroužky je vhodné sestavit plán kroužku pro více věkových skupin. Vytvoření plánu kroužku by měl vyhovovat mladším dětem, ale i starším. Základem každého kroužku je kvalitní příprava, například prostudování odborné literatury k danému kroužku.

Vzhledem ke kapacitním důvodům (počet zaměstnanců) není možné nabídnout rodičům a žákům více zájmových aktivit týdně.

Doporučený průběh kroužku

1. Na začátku hodiny seznámit žáky s danými cíli.
2. Seznámení žáků s pravidly chování a prezence.
3. Určení časového plánu (1 – 1,5 hodiny).
4. Příprava pomůcek pro daný kroužek.
5. Seznámit žáky s činnostmi během kroužku.
6. Průběh kroužku.
7. Odpočinek a relaxace.
8. Závěr - poděkování a rozloučení.

Doporučení

Doporučovala bych, aby kroužky navazovaly na zájmové vzdělávání ve školní družině, to znamená po ukončení zájmového vzdělávání. Tady bych doporučovala, aby každý kroužek probíhal dvakrát týdně, 1 – 1,5 hodiny denně. Žáci a respondenti mají zájem o určité kroužky, lze nabídnout pouze ty kroužky, o které je zájem (zpěv, hra na hudební nástroj, výtvarný, pohybově – sportovní). Děti rády tráví volný čas u počítačů či tabletu, ačkoli kroužek informatiky navštěvuje pouze 1 dítě. Bylo by tak vhodné kroužek informatiky inovovat tak,

aby byl pro děti atraktivnějším při zachování jeho výchovně-relaxační funkce. V rámci kroužků by bylo vhodné ponechat určitou část času také pro spontánní hru dětí a kreativní by mohlo být spojení kroužků s časem tráveným s rodiči v rámci jedinečného projektu.

ZÁVĚR

Bakalářská práce byla zaměřena na využívání volného času dětí v mladším školním věku. Cílem bylo zjistit, jaká je situace v dané problematice na Základní škole Mládežnická v Havířově. Volný čas i zájmové aktivity jsou součástí života každého jednotlivce. Je stejně důležitý jako samotné vzdělání a může mít vliv na budoucí vývoj žáka. Smysluplné trávení volného času utváří osobnost dítěte a uspokojuje jeho základní potřeby. V zájmových aktivitách si děti utváří pozitivní vztahy a učí se komunikovat. V dnešní době je důležité, aby rodiče a pedagogové vedli děti k aktivnímu využívání volného času, jen tak lze předejít patologickým jevům, které mohou ovlivnit další život dítěte.

Bakalářská práce byla rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část práce se zabývala specifikou vývoje dítě, kognitivním vývojem, socializací dětí a školní zralostí. V rámci následujících kapitol byla zaměřena na teorii volného času; složky výchovy a subjekty, které ovlivňují děti v mladším školním věku, ke kterým patří pedagogové volného času a vychovatelé. Čtvrtá kapitola byla zaměřena na prostředí ve volném čase, kde děti tráví svůj volný čas a v závěru na psychologické hlediska ve volném čase.

Praktická část byla strukturována jako pilotní průzkumné šetření, které bylo provedeno kvantitativní metodou pomocí dotazníkového šetření. Dotazník byl rozdán rodičům dětí ze školní družiny Základní školy Mládežnická v Havířově. Výsledky byly zpracovány pomocí softwarového prostředku MS Excel do přehledných tabulek a grafů. Hlavním cílem této části bylo zjistit aktuální situaci v dané problematice. Všechny stanovené dílčí cíle byly splněny a průzkumným šetřením se podařilo tuto situaci zachytit. Je však důležité zmínit, že výsledky získané v rámci pilotního průzkumného šetření nelze zobecňovat a pro ověření všeobecné platnosti by bylo nutné dotazníkové šetření aplikovat v rámci reprezentativního vzorku respondentů ve více vybraných subjektech – školních družinách.

S výsledky průzkumného šetření byla seznámena ředitelka školy a také vychovatelky, kterých se týkal návrh konceptu kroužků ve školní družině. Koncept byl projednán na pedagogické radě, kde se vychovatelky a ředitelka školy dohodly na dalším postupu a inovacích kroužků ve školní družině.

Volnočasové aktivity jsou důležitou součástí života dětí, a proto je důležité vytvořit takové podmínky, aby byly spokojené především děti, ale i rodiče, a pedagogové.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

ALLEN, K. Eileen a Lynn R. MAROTZ. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 187 s. ISBN 80-717-8614-4.

BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. 306 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.

ČELEDOVÁ, Libuše a Rostislav ČEVELA. *Výchova ke zdraví: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2010. 128 s. ISBN 978-80-247-3213-8.

HÁJEK, Bedřich a Jiřina PÁVKOVÁ. *Školní družina*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. 151 s. ISBN 978-80-7367-900-2.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-717-8927-5.

KOPECKÁ, Ilona. *Psychologie: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 187 s. ISBN 978-80-247-3875-8.

KOTÁSKOVÁ, Jarmila. *Socializace a morální vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Academia, 1987. 140 s. Studie ČSAV.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. vyd., přepracované a doplněné, v Grada Publishing 1. vyd. Praha: Grada, 1998. 343 s. Psyché (Grada). ISBN 80-716-9195-X.

MACHOVÁ, Jitka a Dagmar KUBÁTOVÁ. *Výchova ke zdraví*. Praha: Grada, 2009. 291 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2715-8.

MERTIN, Václav. *Výchovné maličkosti: průvodce výchovou dítěte do 12 let*. Praha: Portál, 2011. 212 s. ISBN 978-80-7367-857-9.

NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002. 119 s. ISBN 80-7315-012-3.

PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK. *Školní družina*. Praha: Portál, 2003. 154 s. ISBN 80-7178-751-5.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2001. 229 s. ISBN 80-7178-569-5.

SLEPIČKOVÁ, Irena. *Sport a volný čas: vybrané kapitoly*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 115 s. ISBN 80-246-1039-6.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 1 vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999. 175 s. ISBN 80-7067-953-0.

ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Vyd. 1 Praha: Karolinum, 2004. 247 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, 4. ISBN 80-246-0877-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal: pedagogika Marie Montessoriové a její metody dnes*. Praha: Portál, 1997. 107 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-071-5.

Elektronické zdroje:

Školní zralost: pedagogická diagnostika. Portál UP - EDIS *edukační informační systém*. [online]. 2012-2015. [2015-07-29]. Dostupné z: https://edis.upol.cz/elearning/el_n_subjects-26543/ra-346439/stag_ident-C13180/mode-2/subj_print-1/subject_part-31939/

Dopravní výchova: Besip. [online]. 2012. [cit. 2015-09-03]. Dostupné z: <http://www.ibesip.cz/cz/dopravni-vychova>

School readiness a Conceptual Framework. [online] Updated in April 2012. [cit. 2015-09-03]. Dostupné z:

http://www.unicef.org/education/files/Child2Child_ConceptualFramework_FINAL%281%29.pdf

Příloha č. 1

Dobrý den,

jsem studentkou 2. ročníku Cyrilometodějské teologické fakulty, obor Sociální pedagogika. Ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku, který se zabývá volným časem dětí v mladším školním věku a názorem rodičů na využívání volného času dětí. Vyplňování by Vám nemělo zabrat déle jak 10 minut. Pokud zájmové činnosti navštěvuje více Vašich dětí, prosím vyplňte dotazník v rámci jednoho dítěte. Dotazník bude sloužit jako příloha mé bakalářské práce a je zcela anonymní. Děkuji za spolupráci.

S pozdravem,

Alice Zuzaníková

Vaše pohlaví

- muž
- žena

Váš věk.....

Věk Vašeho dítěte

- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11

Vaše nejvyšší dosažené vzdělání

- ZŠ
- SOU a SŠ bez maturity
- SOU a SŠ s maturitou
- VOŠ
- VŠ

1. Navštěvuje Vaše dítě kroužky ve škole?

- ano
- ne

2. Kolik hodin denně věnujete svým dětem?

(Vezměte v úvahu pouze čas, který neprospí)

- méně než 3 hodiny
- 3 - 5 hod.
- 6 - 8 hod.
- 9 - 11 hod.
- 12 a více hod.
- nedokáží odhadnout

3. Kolik zájmových aktivit (kroužků) Vaše dítě navštěvuje?

- jeden
- dva

- tři
- více jak tři

4. Zájmové aktivity (kroužky) jsou zaměřeny na:

- výtvarnou činnost
- sportovní aktivity
- pohybovou aktivitu
- zpěv, hra na hudební nástroj
- jazyk – uveďte jaký.....
- jiné doplňte.....

5. Jakým činnostem se věnuje Vaše dítě ve volném čase?

- spontánní hra
- čas trávený s rodiči
- zájmové kroužky
- počítač, tablet
- sledování televize
- jiné, uveďte.....

6. Kolik hodin týdně Vaše dítě stráví v kroužcích?

- méně než hodinu
- 1 - 2 hod.
- 3 - 4 hod.
- 4 - 5 hod.
- 5 a více hodin

7. Jak si představujete, aby Vaše dítě trávilo volný čas?

.....

.....

8. Chtěli byste si sami zvolit čas pro zájmové aktivity Vašeho dítěte?

- ano
- spíše ano
- ne
- nedokážu posoudit

9. Z jakých důvodů jste přihlásili Vaše dítě do kroužku?

- sám/a jsem tento kroužek navštěvoval, proto bych chtěl/a své dítě směřovat tímto směrem
- sám/a jsem žádný kroužek nenavštěvoval/a, proto bych chtěl/a aby mé dítě navštěvovalo
- moje dítě má v tomto kroužku sourozence/kamaráda
- chtěl/a bych, aby se mé dítě v této zájmové činnosti rozvíjelo
- jiné, doplňte.....

10. Jste spokojeni s tím, jak Vaše dítě tráví volný čas?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne
- nevím